

ÚJSÁG

Ára 9,50 lej, 800 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

Forgách András
ZEHU (részlet)

Bácsi János,
Magyari Sára
Diszlexia – diszgráfia

Horváth Gizella
Kasseli történetek.
Documenta 15

2022
Október

Irodalom

- 4 **Berka Attila**
Ügyetlen üzenet ükjeimnek
(*prózavers*)
- 5 **Forgách András**
ZEHU (*prózarészlet*)
- 10 **Bartha László Zsolt**
Az autók elrántják a volánt,
te látod apámat (*vers*)
- 11 **Tófalvi Zselyke**
Látványnak sem rossz;
Vadmacska (*próza*)
- 14 **Borzási Johanna**
A meddő dala (*vers*)
- 17 **Nánia Hanna**
Szabad szombat (*próza*)
- 20 **Tamás Dénes**
Fájdalomharangok; Driftelés
(*vers*)

Galéria

- 22 **Ungvári-Zrínyi Kata**
Régebbi kultúr-ízek – MAMŰ
Piknik Marosvásárhelyen
és a Halmoknál

Dialog/Párbeszéd

- 32 **Miki Vieru**
Liuba (*regényrészlet*)

Esszé

- 37 **Lajtos Nóra**
Avarszag és szilvaíz

Tandem

- 30 **Bácsi János, Magyar Sára**
Diszlexia – diszgráfia. Egyre
többen?

Kultúra

- 41 **Horváth Gizella**
Kasseli történetek.
Documenta 15

Társadalom

- 46 **Cseke Péter Tamás**
Sok pénz kell a tanügyi
rendszer valós reformjához

Kritika

- 49 **Szlopp Bernadette**
...hogy megtanuljunk látni!
– Fellinger Károly Nekem 8
című verseskötetéről (*könyv*)
- 50 **Molnár Flóra**
Rémkabaré három részben
(*színház*)
- 52 **Beretvás Gábor**
A ripacs és a pojáca – kritika az
Út a díjesőig című filmről (*film*)

Előhívás

- 54 **Kőrössi P. József**
Vannak telefonszámok.
Túlfűtött gazdagodás

A bukott miniszter iskolapéldája

Komoly aggodalmakat váltott ki pedagógusok körében is az, hogy az újabb romániai copy paste miniszter lemondása esetleg megakaszthatja azt a közoktatási reformfolyamatot, amelyre mintha az átlagosnál több bizakodással tekinteték az érintettek. Még akkor is, ha tudjuk, komoly matekfeladat lenne össze számolni, hogy 1990 óta hány hangzatos reformhoz fogtak hozzá a döntésképtelen döntéshozók, illetve hány minisztert fogyasztott el jó három évtized alatt az oktatásügy.

Az érdekes az, hogy a legtöbb elhivatott, a hivatása iránt elkötelezett tanár meg tudja mondani, melyek a rendszer hibái, hiányosságai, s az ő véleményük akkor is mérvadó lehet, ha a gondok megnevezésében különbözőségek is lehetnek. Tudjuk, hogy a rendszer túlközpontosított, feleslegesen nagy anyagmennyiséget próbálnak beletölteni a diákok fejébe alacsony hatékonysággal, elég, ha csak a magyar fiatalok román nyelv- és irodalom oktatásának a tévútjaira gondolunk. Az élet igazolja, hogy lehet másképpen is, egy váradai diáklány, aki pár hete csöppent be egy dél-amerikai ország iskolarendszerébe, nulla spanyol nyelvtudással, alig pár hét alatt képesnek bizonyult felvenni a versenyt ottani osztálytársaival. Amihez persze az is szükségeltetett, hogy megfelelő alapokat vihetett magával.

Talán éppen magának az oktatási rendszer elhibázottságainak gyökerei mutatkoznak meg abban is, miért is kellett mások szellemi termékét jelöletlenül beemelnie az amúgy feltehetően értelmes fiatalembernek. Annak, aki – képességeit igazolva – miniszterséggig tudta vinni, s a pedagógus társadalommal elhitetni, hogy öntözési szakember létére alkalmas a romániai tanügy szekerét a kátyúból kihúzva jó irányba terelni. Avagy Karinthy antihőséhez hasonlóan kérje vissza ő is az iskolapénzt?

A SZERK.

A CÍMLAPON: Intervenció: Rögtönzött kiállítás a Békés halmon (MAMŰ Kultúrpiknik az ARTEast szervezésében. Jedd, Vizeshalmok, *fotó: Rab Zoltán*)

Újvárad 2022/10

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

II. évfolyam, 10. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szűcs László
VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette
SZERKESZTŐK: Fazakas Márta (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Traian Ștef (dialog/párbeszéd), Szabó Anna-Mária (művészet)
FŐMUNKATÁRSÁK: Biró Árpád Levente, Boka László, Kőrössi P. József, Magyarai Sára, Tasnádi-Sáhy Péter, Ujvárossy László
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva
KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:
Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.
Telefon: +40/725-944-956
E-mail: ujvarad@gmail.com
Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:
Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)
ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)
FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök
E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.
FELELŐS VEZETŐ: Hajdu Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel), 6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).
Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej (2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).

A folyóirat előfizethető banki átutalással (RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes, RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával (Laza Erika: 0745-282-178); postai pénzes utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve, címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea, str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

Berka Attila

Ügyetlen üzenet ükjeimnek

Amiről nem lehet [...], arról [...] kell.
Ludwig Wittgenstein (Márkus György fordítása)

Ím, én szólok hozzátok, a ti rég halott ükapátok, drága utódaim!
Én még láttam költőket meghalni a költészetért. Bizony, hősi idők voltak azok.

És láttam belehalni költőket a költészetbe. Bizony, szomorú idők voltak.
És éhen halni a költészet miatt. Bizony, fájdalmas idők.

Most tény van és rend és jog és határ. A költészet eltűnt.

Épp, mint az Isten, ki megteremtve a világot, embert, e félig sárkányfogat,
félig veteményt, elborzadott a zordon mú felett, és bánatából úr lett.

Szerencsére a költők biztonságban vannak. Élhetnek puhán és tunyán
költészet nélkül, kényelmesen és boldogan, míg meg nem halnak.

Közben szépen írnak, hogy betöltsenek minket és csodával határoljanak.
Soha könnyebben nem lehetett írni, mint ma költészet nélkül, azt mondják.

Soha az ég tisztább nem volt, mint ma költészet nélkül, azt mondják.

A költészet nem gát, nem akadály, azt mondják, nem árny, nem méreg,
azt mondják, nem teher már.

Éljen a szabadság, az önkifejezés zavartalan szabadsága, éljen, azt kiáltják.

A világ könnyű és finom költészet nélkül, azt éneklük, azt táncolják.

Persze bambán beszélnek, kábán kiáltanak, érzéketlenül énekelnek,
tehetetlenül táncolnak.

Hiszen csúnyul, бүдösödik a világ: csupa csorduló csillogás, csupa hamis
hangzavar, csupa pépes pompa, csupa híg hatalom, csupa birtokolható
boldogság, csupa tompa tökéletesség.

Mi, többiek pedig eszünk, iszunk, hanyunk és belefekszünk az életünkbe, ami
nincs, költészet nélkül nem lehet.

Költészet nélkül a kőműves nem épít, csak egymásra rakja a téglákat, az ápoló
nem ápol, csak ellátja a beteget, a tanár nem tanít, csak leadja az anyagot
és én is csak ügyetlenkedem.

Bár végül is the medium is the message.

Úgyhogy mint a mesebeli legkisebb gyermek, aki átkel hetedhét országon
és az Operenciás-tengeren, hogy megtalálja az életét, ti is keressétek
a költészetet.

Csak nézzetek az égre, merüljétek vízbe, gyújtsatok tüzet, feküdjétek a földre,
bámuljátok a cseresznyefa virágzását, az érett almák hullását, figyeljétek
a madarak röptét, a lovak vágóját, hallgassátok a szarvasok bőgését, a libák
gágogását, és forduljatok a másik emberhez, vegyétek észre szemében
a tükörképeteket, és keressétek a költészetet.

Akkor is, ha ti már gépre vagy gépbe kötve, a pusztuló emberi szöveteket
szintetikusra cserélve megvalósítjátok az emberiség régi vágyát, az örök
életet, bizony mondom, akkor is, örökké tartó félemler-félgép létetek során
is keressétek, elszántan keressétek, ahol csak kereshetitek, és kövessétek,
kitartón kövessétek, amikor csak követhetitek, és szeressétek, hűségesen
szeressétek, ahogy csak szerethetitek, a költészetet.

Irodalom

BERKA ATTILA (1976, Bu-
dapest) szövegkészítő,
-kezelő és -közvetítő.
Legutóbbi kötete: *Anómia*
(Irodalmi Jelen, 2017).

**1956
Szlutyi**

...Apus egy örökös korigáló, előbb korigálja, amit korigált, utána azt is korigálja, és nem ismer rá az anyja se, és erre kiderül, hogy az első volt a jó, már belevetette magát a József-eposba, ott bolyong Judeába és Samáriába, vagy a piramisok és Th. Mann mondatai között, és azon töpreng, mit csináljon a díszhelyen álló Stalin kötetekkel, mert nem érezné becsületesnek, ha most egyszerűen kidobná őket a szemétkosba, ha az ember levesz egy könyvet a polcra, ott keletkezik egy rés, és kezdődik a könyvek tologatása, a por beszívása, köhögő rohamok, amiknek se vége, se hossza, eltűntnek nyilvánított könyvek előkerülése, utána derék fájásra panaszkodik, ezért rágyújt, utána szívdobogást kap, már alig várom, hogy megvegyem a hajó jegyet Genuába, de késik az a nyomorult Vorschuss,¹ hiába járok a kiadó nyakára, fáznak előre fizetni Apusnak, pedig még egy határ időt se mulasztott el, a fordító egy utolsó rabszolga, csak akkor éri meg 4000 oldalt fordítani, ha marad egy kis dohány az életre, a Bikini szigetet sikerült a földdel, azaz az óceánnal egyenlővé tenni, a Stalin összes egyelőre marad, igazat megvallva, kicsit meghökkentem, hogy engem csak úgy mellékesen elintéztél: hallom, nincs pénz az utazásra, nem baj kislányom, ha te fogsz akarni az én koromban messzi földre utazni a lányodhoz, remélem ő nagyobb örömmel vár majd, de akkor te is meg fogod érteni, hogy nekünk se éjjelünk se nappalunk, az úgy van, hogy minél öregebb valaki, annál jobban lehullanak róla a hervadó levelek, és csak az ember marad, akinek fő gondolata a gyermekei, nem mintha én öreg volnék bármely értelemben, de egy idő múltán mégis a család kerül előtérbe, és hogy nyaralni a Balatonra mentek, boldogít, ez igazán szép pár nap lesz, a gyerekek és a szülők együtt! Apus úgy él és dolgozik, mint egy piramis tetejére követ hordó rabszolga, egy utolsó kuli munkás, az én utazásom az ő műve, közbe megy nagyba a fegyver árusítás, a csehek Egyiptomnak, a franciák nekünk, a sovietek Szíriának, az angolok Jordániának, és hiába vonult ki az utolsó angol katona Egyiptomból, fenyegetőznek, most már csak a képmutatás tartja a megállapodást össze,

nagy az izgalom, Nassert elnökké választották, lent vár a taxi, drága édes Apus, ma hajnalba megérkeztem Pestre vagyis Budára, a család 2 éjjel nem aludt, küldtem egy sürgönyt Bécsből, de a vonatot lekéstük, azóta már aludtam egy jót, minden a legnagyobb rendben van, 24 óra múltán az elveszett csomagjaim is elő kerültek, és a lányunk betegszabadságot kapott, mert az allergiája miatt rettenetes állapotban van.

Nyüzött macska, köhögős, itt nincs semmi változás azóta, mióta te itt voltál, a lakásról nincs mit mondani, a kosz ugyanakkora, a rendetlenség is, csak éppen a mi lányunk soványabb, Elemér öcséd szenved az ideg zsábájától, mondd meg Inkának, szerezzon pénzt akárhol és bármi módon! és küldjön IKKA csomagot, mert amit mi képzeltünk, hogy miféle rongyokba járnak, és mit

Irodalom

FORGÁCH ANDRÁS (Budapest, 1952) író, forgatókönyvíró, dramaturg, műfordító, egyetemi oktató.

esznek, az eltörpül a valóság mellett, sápadtak, mint a kísértet, birsalmasajton élnek, tejport ráganak, még a mustár is hiánycikk, nem hogy a virsli, a tojás ritka madár, a fölntöttekről beszélek, a gyerekek soványak, de vidámak, kint futkosnak a jó levegőn, az ingyenbe van, az öcséd járnai is alig tud, mióta megoperálták, szürke és elkínzott, több foga hiányzik, fura ez a népi demokrácia, ha legodaadóbb híveivel így bánik, a vitamin injekciókat el kellett volna hoznom, már voltam a közértben, a Vikivel kézen fogva, az árusok rossz kedvűek, a vevőre rá se bagóznak, szerencsére Vikit megismerték, a tejet kannából mérik, büdös van, a légyfogó az ember arcába lóg, az eladó lányok Robit emlegetik, elég, ha csak annyit rebeg, küssstihand, és a lányok már pirosra kacagják magukat, a kenyér finom volt, ropogós, nem bírtam ki, hazafelé megettem a sarkát, minden esetre az august 19iki hajóra rendeltem jegyet vissza Genuába, aludni Bécsbe és Genuába kellene, de ahogy lesz,

úgy lessz, a futbal bíró már 2 napja itt van, a szomszédba lakik, még életembe nem láttam élő futbal bírót, erre együtt utazunk a fél világon át, és mikor megérkezem, kiderül, hogy ugyanott lakunk, a lányod 2 pillanatonként akkorákat tüsszent, hogy a királyi vár falai belé remegnek, Robihoz még nem volt szerencsém, ügyeletes a kiadóba, remélem, nem esz meg élve, a bejárónő felmondott, az összes Apfelbaum bejelentkezett, vérszagra gyűl az éji vad, nem örülök ekkora forgalomnak, én kizárólag a lányomhoz jöttem, a golyóstoll mindenkinék ajult örömet okozott, olyanok, mint az indiánok, akik először látnak fehér embert, azon töröm álló nap a fejem, hogyan segíthetnék a lányunknak, valószínűleg sehogy, egyebet most nem írok, csak egyet: Tate! shick, shick geld!,² a lányod lelkileg, testileg a mélyponton van, és lehetetlen össze szedni magát, túl sok a gyerek, de istenkém, végül majd csak fölnevelik őket, Matyinak van egy kiskacsája, a neve Trom, Viki meleg szívű, de félénk, és nagy hangú, jó humora van, Gabit az ember legszívesebben összecsókdosná, többnyire hallgat, kivéve, mikor megszólal, mert akkor be nem áll a szája, Sára tisztára Anyám, villámzöld szemek, a haját kivéve, mert az bronzvörös, korán kukorékol, minden tányér csorba, nincs két egyforma pohár, a lábos ragad, nincs hozzá fedő, ha van fedő, nincs lábas, a ráncos krumplit mind kidobtam, a csap csöpög, se égen se földön nincs szerelő, Robi előkerült, kezét csókolt, kinyalta a tányért, kezét csókolt, elárulhatom, jó formába van, mindegyik öltönyét kihízta, még azt is, amit 1/2 éve csináltatott, ami súlyba a lányodról hiányzik, az rajta megtalálható, 1 percig se gondold, hogy én bármit bírok itt változtatni, ehhez Herkulesnak kéne lenni, de még ha itt élnék, akkor se tehetném, mert az alapok ugyanilyenek maradnának, ha 9 év alatt nem tanulták meg, most már nehezen fogják, de gondold meg, nálunk nincs napi 6-7 személyes főzés, evés, itt a gyerekek és főleg Robi, jó étvágyúak, liter szám isszák a tejet, eszik a vaját, és vásárolnak, a sajt és felvágott nagy kincs, ha ki nem fogy a boltba, de Robinak megsúgják az eladó lányok, ha van pult alatt, nekem a kenyér a szerencsétlenségem, olyan finom, félek meghízok tőle.

Fura dolog, 24 óra eltelte után a lelkesedésem nagyon lelohadt, de Pest gyönyörű, néha meglógok, hogy a gyerekek lefektetésénél ne legyek jelen, a mi agyon nyúzott gyerekünk futkos egyiktől a másikig, lájlá tov motek,³ a szabadság pillanatai a legszebb perceim, nézem a felhőket, a fákat, az embereket, és teljessen szkizofrenikus állapotba jutok, mert bárkihez az anya nyelvemen szólhatok, pedig külföldön vagyok, az emberek

rohannak, mint a kísértetek, minden egyszerre ismerős és idegen, pocsék ez a június, állandóan hideg morcos idő van, aki most nyaral, csak a mérgét nyeli, te mit hallottál Poznanról? inkább ne válaszolj, míg itt vagyok, nem foglalkozok politikával, ami nehéz lessz, mert minden érdekel, ami Egyiptom és köztünk történik, légy velem türelmes Papuskám, most biztos beadósodunk a fejünk búbjáig, de hátha néhány lyukat be tudok tömni itt, ha visszamentem, ígérem, takarékos leszek, teljessen kész vagy a Felix Krullal? vagy tessék-lássék? mesélj, megkaptad a Mann 4. könyvét fordításra? amennyire örülök neki, annyira borzalmas is, kérdeztek tegnap este, mit láttam Pesten, mondom, az unokáim popóját, ez túlzás, mert azt éppen nem láttam, Sárát sose pelenkáztam, de a Nagycsarnokot már 8szor láttam, és a lányunk munka helyére vezető összes ócska házat kívülről ismerem, nagyon rossz állapotba van ez a város, potyog a ház falakról a vakolat, este alig van fény az utcán, a kirakatokba száraz falevelet és görbe ágakat tesznek dísznek, vagy egy leszakadt erkélyt, és arra aggatják a ruhákat, mindenhol látszanak a golyó nyomok, egyszer és mindenkorra declarálom, hogy a mi minden áldozatunk és szenvedésünk a lányunkkal nem változtat semmit az ő sorsán, a gyerekei majd szépen, maguktól fölnevelődnek, és élni fogják a saját életüket, ami az itteni világgal van szerves, mélyen gyökerezett kapcsolatba, tudod, mi az a *szlutyi*, Abale?

Könnyen megjáród, ha legközelebb tejfölt akarsz venni Pesten, hamis tejföl, kis lisztet vagy túrót kevernek az aluttejbe, és ha jön a kontroll, lekapják a hamis csuprot, kirakják az igazit, estére megromlik, ki lehet önteni, aztán még van egy olyan találmány is, hogy DE JÓ, egybe kell írni, *dejó*, ami dió, de egyáltalán nem dió, magamtól nem jöttem volna rá, hogy nem dió, de a sütemény másnapra kék lessz, majd még megtanítalak újmagyarul, mi még nem vagyunk olyan öregek, hogy számunkra csak az ő életük számítson, végül is az ember az utolsó lélekzetig a saját életét éli, nem a gyerekeiét, Poznan egy provokáció, német provokátorok hergelték fel a munkásokat, akik törtek zúztak, halálos áldozatok is voltak, a történelem kereke csikorog, tegnap este Eli átjött a két aranyos gyerekekkel, akik jól neveltek, barátságosak, Viola betegszabadságra utazott, Siófokra, mint igazi úrinő, Eli nagyon szigorúan rám szól, ha bármi megjegyzést teszek, úgyhogy hallgatok, mikor Viola letette a vizsgát, a gyerekek az óvodába hiába imádják, megtiltották, hogy énekeljen, mert hogy szerintük hamissan énekel, hallottál már ilyet? Eli meg Viola összeillenek, mint üres

fazék meg a földője, utálják az életet, es ist zum heulen,⁴ azt hiszik, akkor élnek, ha boldogtalanok, és hozzá még kínozzák egymást, ez valami Apfelbaum-szindróma, Eli nagyon édes, csupa segítő készség, csak bele rokkan a lelke abba, hogy tűzifa rakodást bámul egész nap, az a munkája, hogy a szállítók ne csaljanak, minden trükköt kívülről ismer, és nem lehet megvesztegetni, pedig abból lehetne egy kis pótléka, ma megkaptam az itt tartózkodási engedélyemet, mostanában sok magyar visszatér, én sokszor fed up⁵ vagyok, mert az élet véleményem szerint még egyébből is áll, mint a politikából, az embernek lakni, enni, és öltözködni kell, erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral,⁶ Robi meg mutatta egy írását, a címe *Váratlan fordulat*, mondom neki, azért mert a férjem költő, én még nem értek az irodalomhoz, a börtönből kiszabadul a fő szereplő feleségének régi szeretője, rosszul mondom, egész addig boldog házasságba élnek, á, mindegy, majd elolvasod, az amnestia-hullámmal az ex kijön a börtönből, mire a nő kivágja a férjét a lakásból, a nő megjatszotta magát, és a balek most a 2 bőrdjével, a Margit-híd közepén a sötét hullámokba bámul, gyáva vagyok megmondani, mit gondolok, ő úgyis csak a te véleményedre kíváncsi, olyan, mintha Robi a Révai tollával írta volna, az egy jó toll, de nem erre való, sok embert kiengedtek, Robi szerint hebe hurgya ez a széles körű amnestia, csak kis híján múlt, hogy ő is nem került börtönbe, 2 éve behívták, a legforróbb nyár közepén, és mikor a vaskapu begördült mögötte, égette a hátát, egy csöppet se volt biztos, hogy élve kijut onnan, könnyen bele keverhették volna valamibe, én vigasztaltam, hogy még vén fejjel minket is meg tudtak etetni a sok hazugsággal, akkor jött a vesekőve, amit meg kellett operálni, 2 napig élet és halál között lebegett, erről mi nem tudtunk, akkor szakadt át minden gát, és lett ilyen kövér, az olyan világ volt, hogy április 4én nem volt szabad rossz időjárásnak lenni az újságba, ezen még Robi is mosolyog, pedig ő nagyon vonalas, éjjel esik be, mikor már mindenki alszik, én kókadozok, de meleg ételt teszek elé, cserébe napi politikával traktál, szédülök a sok új névtől, lukat beszél a hasamba, Petőfi kör így, Petőfi kör úgy, Déri így, Déri úgy, és hogy a legnagyobb tragédia hogy a párttagok cinikusabbak a nem párttagoknál, destruktívak, és hogy ezt ő már 1 éve megírta a megfelelő helyekre, de még csak nem is válaszoltak, hogy az írók aljas kenyér lesők, a Tisztiházba, ahol a kislányunk most ölég jó fizetéssel felcser, hála Zsozsónak, és a család hétvégén ott kosztol, ami *olcsó és nem ráz*, itt ezt így mondják, a gyerekek rohangásznak a márvány lépcsőházba, az írók 1000 embert oda csődítettek, és ment Robi szerint

a konstruktívnak álcázott destruktivitás, mutatott egy hírt, már az elme- és ideggyógyászati kórház alapszervezete is rendkívüli pártkongresszus összehívását kéri, de ha azt mondom, hogy fáj nézni, ők ketten mit össze vergődtek az elmúlt időkbe, Robi úgy letorkoll, mintha tagadnám az elmúlt 10 év eredményeit, de előbb elsüt egy kormány ellenes viccet, *hallottad a legújabb rémhírt? nem, mi az? minden igaz!* mondtam neki, ha sokat kiabál, kihull a maradék haja is, ő meg, hogy ő már egy éve megmondta, hogy az ország a pusztulásba rohan, de én közöltem, hogy engem a bel- és külpolitikából jelenleg csak a kedves nejének a dereka, vérképe, fogfájása meg az allergiája érdekel, amire gyógyszert itt kapni lehetetlen, meg a kis unokáim fülembe susogott titkai, ő nem is hallja, amit mondok, *ezek nem írók*, felugrik az asztaltól, rohangálni kezd, *ezek bértollnokok, a zavarosban halásznak, annak is az iszapos mélyén, az majd szépen elnyeli az egész kompániát, egy böff marad utánuk, vagy egy fing, párdon, hölgyem*, hol vagyok én hölgy? *tapsoltál a hibáknak s tapsoltál úgye később, hogy pártunk e hibákat jóvátenni ígérte, majd mikor azt hirdették: önkritikát gyakorolj, hát úgy meaculpáztál, hogy zúgott tőle a sajtó, most kritikus pennádat markolatig belemártod holmi hibákba, mivelhogy rádszóltak: kritizálj csak! férfiasan harcolsz, éppúgy, mint titted a múltban: elszántan füleled mindenkor, hogy mi a dörögés*, Robi élvezettel mesélte el 3x is az operációját, ami után felfúvódott, mint egy leveli béka, azóta se tudja a többletet leadni, előbb még olyan, mint egy felhőtlen bájos, nagy gyerek, hazajön szürkén a fáradtságtól, de egy pillanat múlva fel van dobva, vidám és viccelődik, ledobja az dugig telt aktatáskáját a padlóra, én alig bírom megemelni, lerúgja a cipőjét, egy idő után a politika felé kanyarodik, tölti tölcserrel a fejembe, érdekes, Telavivba már alig várom a Szabad Népet, az ott nekem az oázis, de itt rá se tudok nézni, ő egyfolytába ellenforradalomról beszél, én vidámságot és lelkesültséget érzek a levegőben, szerinte az ellenséges elemek kártékony mezei rágcsálók, én nemrég láttam egy húsvéti körmenetet, pirospozsgás lányokkal, gesztenyefák alatt, gyönyörű szép hímzett ruhába jöttek és énekeltek, mint a patakcsobogás, Robi csak hajtogatja hogy ez egy szűk, gyökértelen és cosmopolita klikk, és messze eltávolodott a Petőfi Kör eredeti fennkölt céljaitól, mondom, a cosmopolita szót inkább hagyjuk, egyfolytába ellenségekkel hadakozik, akik tönkre akarják tenni, felugrik és járkál, de mikor suttoztam, hogy körös-körül már alszanak, egyből csöndbe lett, valósággal összeomlott, nem jár emberek közé, csak a munka helyére, meg párt taggyűlésre, hajnal tájt, felébredés előtt mindig nyöszörög, *haza akarok menni, haza akarok menni*, a lányunk meg a

vejünk, mindkettő haza akar menni, de nem ugyanoda, a Khruschev tényleg kiengedte a dzsinnt, jól mondtad, Sárának belövellt a torka, tegnap addig kiabáltam, hogy csöpög a csap, már több mint 1/2 éve így csöpög, hogy végre felhívta a maszekot, aki 30 perc alatt helyre pofozta, nem volt olcsó, de kifizettem 30 kemény forintot a te pénzedből, otthon Dávid elő kapná a harapó fogót és megcsinálná, Robi ehelyett elmond egy viccet, *mától kezdve*, mondja, *minden másképp volt*, de nincs a házba egy fogas, amire kabátot lehetne akasztani, Robi minden nap finomságokkal tömött szatyrokkal jön meg a városból, van valahol egy titkos delicatess bolt, aminek a titkait csak ő ismeri, egy fél vagyont fizet érte.

Nem írom le neked a lányunk tegnapi napját, csak a befejezést, amikor két furunculussal az arcán, egyik az ajkán, az orra alatt, a másik pedig az állán, a gyönyörű kis pofácskáján éktelenkedett, úgy döntött, hogy befejezi a napot, mind a 4 gyerek ágyba volt már, Robi éjszakás a kiadóba, ahol ő egyszerre kontroll szerkeszt, 3 nyelvből fordít, és 5 lektori jelentést fogalmaz, correcturázik, és szakért, állítólag van még egy titkos 3. állása is, mégis úsznak az adósságba, és villanyoltás után elkezdett a lányunk foga fájni az egyik korona alatt, egész éjjel fetrengett, de nem szólt egy szót se, nehogy engem zavarjon, én meg úgy tettem, mintha nem hallanám, reggel elment a klinikára, és kihúzták, nem tudom hányadik fogát dobják ki a szemébe, Sárának 10. napja lázas torok fájása van, tegnap elrabolnak egy Malév gépet Nyugat-Németországba, vasdorongokkal verték fejbe az utasokat, én megpróbálom a lehetetlent, hogy a lányunkat talpra állítsam, sajnos hamarosan lejár a rendes szabadsága, 20án már újra dolgozni kezd a Tiszti Házba, tényleg lemondott a Sarett? szentül hiszem, hogy a vén diktátor készül valamire, most nagyon puska poros a levegő, csak a szikrára várnak, egy csöppet se bízok az új külügy miniszterbe, a Goldába, ő már Moskvába megmutatta, hogy hamis reményeket ment kelteni az orosz zsidóságba, a mi kislányunk viszont egy igen derék nő, zokszó nem hagyja el a száját, de mi nem, csak a Népi demokrácia segíthet rajta, és ha lehetne neki egy jó háztartás vezetőnöje, aki leveszi a terhet válláról, nem is tudom folytatni, itt vagyok, de a legszívesebben azonnal visszamennék, egy nappal sem maradok 2 hónapon túl, nincs semmi értelme, ez idő alatt úgy is minden érzés és lehetőség kimerül, de ami fő, a pénzem, vagyis a tiéd is elfogy, édes Apusom, épp jókor jött a csomag, az utolsó utáni pillanatba, eddig én küldtem, most pedig úgy bontom föl remegő ujjakkal, mintha én is egy itteni volnék, először a

Neskávét bontottam föl, az öreg sejk első feleségének a kávé úgy jön, mint vaknak a szem, kávét főzök és dolgozok, kávé nélkül nem bírnám a tempót, amilyen hideg volt 2 hétig, olyan forróság van most, Elemér öcséd senyved a városba, Viola Siófokon sütteti a hasát, Sárának tegnap lement a láza, a lányunk aránylag jó éccakát töltött altatókkal, most újra alszik, homloka csupa veríték, betakartam, sosem álmodik, az angyalok nem álmodnak.

Kezdek pessimista lenni, hogy nem is hiányzol neked, az élet olyan ronda, tegnap voltam színházba, láttam Shaw Szent Johannáját, Robi szerzett jegyet, Elemért elcipeltem, jó darab volt, de meglettem volna nélküle, Eli elaludt, amint Bulla Elma megjelent a színpadon, talán már vénecske a szerephez, valaki mondta, hogy 20 éve ugyanevvel volt itt sikere, nem szeretem a fölmelegített kávét, hát szép kis este volt, a Shaw kitett magáért, a villamos hazavitt, köszönöm Robinak, a Shaw egy nagy zsvány, a publikum egy lélekzetre sóhajtott, mintha villamos árammal lenne tele, én ebből kimaradtam, mert nem tudom, mire gondoltak, Robi kitűnő Apa, de ő is csak egy ember, ha indul reggel a munkába, akkor az utcáról visszajön, mert valamit itthon felejtett, mi már előre nevetünk, de ő nem nevet, robban, aztán néha azt is elfelejti, mit felejtett el, visszajön a megállóból, vagy hazaugrik a munkahelyéről, mindent feltúr, aztán rohan újra el, a mi lányunk pedig nem is ember, csak egy beteg kis madár, akinek emberfölöttien kell dolgozni, Robi 3 másik helyett is bírja, de sok értelmetlen, idegörlő munkája van, éccaka úgy horkol, hogy az egész ház beleremeg, a lányunk bevallotta, hogy Robi egyszer bezárta a lakásba, miután látta, hogy a szomszédal beszélget, ezt sose bocsátom meg neki, a szomszédról tudni kell, hogy az egy sánta férfi, dübörögve jön föl a lépcsőn, 1 hangos, 1 halk, csöndes, csak este dajdajozik, hallani lehet a falon át a nevető női hangokat, fojtott beszédet, tánc muzsikát, jól nevelt, előre enged a lépcsőn, az ő tempójába sokáig tart fölmászni, evvel meggyanúsítani az én lányomat, de mint egy hímes tojással bánok a vómmel, 4 unokám bánná, most nyaralási szezon van és mindenki utazik, Gitusék a Balatonhoz, Zsozso és Gitus, még ha egy szobába alusznak, akkor is világok választják el őket, az én kis beteg madaram már újra kezdett dolgozni, reméljük a foghúzással és arc kelésekkel befejezte a csúcsfájdalmakat és szenvedést, ma már sok mindent intézett: pld. Robinak 3 nadrágját vasaltatni vitte, és 2 pár cipőjét javíttatni, nem tudom, miért nem tudta elvinni ő maga, és vitt még egy rakás rongyszvettert bontatni, az elmúlt 2 évben

a moly mindent kirágott, most egy kicsit rájuk mentünk, már mint a molyokra, és naftalinoztunk, közben sok érdekes dolog történt a világba, de nekem semmihez nem volt fejem, a vőmtől minden este kaphatok egy politikai referátot, az neki éltető elixire, mint nekem a levegő, utóbb bezabáltam rengeteg finom cukrász süteményt, azt is ő hozta, tálcán, ez az egyetlen luxus, amit megengedek magamnak, ilyen Wiener feinschmeckerei⁷ nálunk úgyszincs, 7 éve voltam itt utoljára, tán 7 év múlva megint eljövök, sok a gyümölcs, és kompótot főzök, a kicsi lányunk csak főzve bírja enni, de ha finomat kap, úgy habzsol, az ember szeme könnybe lábad, ha én nem én volnék, akkor fognám, becsomagolnám, és

vinném haza, de az a Palestina már nincs, ahová vissza vinném, ami helyette van, az egy olyan ország, ahová ő már nem is akar velem jönni, mert ő már nem tartozik se oda, se sehova.

Jegyzetek

- ¹ előleg (német)
- ² Tatus, küldj pénzt
- ³ jóéjt, édes
- ⁴ az embernek bőgni van kedve
- ⁵ elegendem van
- ⁶ előbb a has jön, aztán a morál
- ⁷ bécsi ínycséség

ZEHU című regényem nem egyszerűen átírt vagy átdolgozott változata ZEHUZE című regényemnek, ezért is változtattam meg a címét. Mondhatni az első címből letörtem egy darabot, ahogyan az életemből is letört egy darab. Mindkét címnek van jelentése. ZEHUZE = that's life, c'est la vie, ez van, ezt kell szeretni, ZEHU = That's it! C'est ça! Ez az! – mindkettő kollokvialis héber kifejezés, hajszálnyi, de lényeges jelentéskülönbséggel. Az átgondolásra és újraírásra két dolog készített, amikor a kiadóm jelezte, hogy szívesen kiadná a 2007-

ben megjelent eredeti változatot. Egyrészt a könyv megjelenése óta feltárult események (lásd ÉLŐ KÖTET NEM MARAD című regényemet), másrészt belső elégedetlenségem az első változat formájával. A kiindulópont most is ugyanaz, nagyanyám harminc évén át írott levelei, de erre az alapra egy új házat építettem.

A regény előreláthatólag 2023 tavaszán jelenik meg a Jelenkor kiadónál.

2022. augusztus 19.

FORGÁCH ANDRÁS

Bartha László Zsolt

Az autók elrántják a volánt, te látod apámat

Hogy az van, hogy veled beszéltem videócsetben,
mondtam, majd később hívlak, Hanna itt alszik mellettem,
hagyjuk holnapra, akkor még jött anya, az anyák nem sírnak,
sokat dörzsölik a szemüket, mondta, ne menjek Szentgyörgyre,
nem mintha opció lenne, de mert meghalt Keresztes anyukája,
szóval, ha megyek, nem úgy, miattam végképp nem kell szomorkodni,
de akkor, ha nem bánád, elmennék apámhoz, ha épp bajom van,
akkor valahogy jobb lesz, és akkor egy ajtó nyílt és egy cigány
kutyáját el kellett riasztani, megbaszom a cigányt is, a kutyáját is,
míg valahogy egy kapun át a temetőbe értem, ahol várt apám,
nincs is széle a sírnak, semminek nincs széle,
csak benne van a világban, fiatal és hallgat.
Annyit mégis, ha azokat a telekkönyveket keresném,
már ne tegyem, itt van nála, elvihetem? Nem tudom, fiam,
nem tudom, itt hogy szokás. Akkor én most mit csináljak,
de fél cipője a sárba ragadt, utána megyek, le,
lennebb nem lehet, asincs, apámnak soha ilyen cipője nem volt,
utána megyek, utána, egy szőlőindán le, akkor hogy legyen,
nem tudom, itt hogy szokás, magenta ruhában egy szőke nő,
halott ő is, mondja, menjek veled, nekem akkor mennem kell,
apámnak is. A kebelei kanyarban sok nyúl jön szembe,
mondja egy mosolygós arcú fiú, hogy ez nem jó, nem jó,
hogy szellemekkel járok, balesetveszélyes, nézzem:
az autók elrántják a volánt, te látod apámat,
nem jó, ha veled vagy, nem szabad szellemekkel járnod.
Apámhoz cigánnyal kell mennem.

Irodalom

BARTHA LÁSZLÓ ZSOLT (1986, Szatmár) színművész. „A közönség, amely eddig többé-kevésbé nyugodt maradt, idegeskedni kezdett, és kiáltásokkal, éljenzéssel fejezte ki csodálatát Partre iránt, valahányszor egy szót szót, meglehetősen megnehezítette a szöveg megértését.” Boris Vian

Tófalvi Zselyke

Látványnak sem rossz

Ha tudta volna Tomi, hogy a szemműtéttel gyakorlatilag visszanyeri látását, akkor már rég tülesett volna rajta. Leszámítva a beavatkozást, és főleg azt, ahogy kipeckelték a szemhéját, mint a mesében az öreg királynak, hogy el ne aludjon a ceremóniákon, csupa jóról tud beszámolni: ami addig homályos és elkent massa volt, éles kontúrokat kapott, elkezdte látni a felhők formáit, meg tudta különböztetni a galambokat a verebektől, és nem csak madarakat látott. Az operáció utáni esti fények kissé megbolondították az érzékelését, először életében harmincnyolc év után a felkelő nap olyan élesen tárult szemei elé, hogy a napsugarakat ívenként látta rezegni: a belső sugarak citromsárgák, kifele egyre sötétebb árnyalatba burkolódnak, a Nap pereme már-már vörös, és tényleg izzik, olyan, mint a túlrejt őszi barack, amit a jóisten lehelete tart csak a fán, éppen ezért muszáj a fáról leharapni.

Pont öt éve határozta el, megműteti a szemét: mínusz tizes dioptriával már kontaktlencsét sem hordott, csak a befőttesüvegalj vastagságú szemüveget. Az előző cégnél, ahol dolgozott, behívatta a főnöke, és amíg bebocsátásra várt, eszébe jutott, hogy ilyen lehet az, amikor a nagykövetet behívhatja a külügyminiszter: jelentenie, magyarázkodnia kell, hogy vajon mire gondolhatott a nagykövet miniszterelnöke, amikor a befogadó ország első számú vezetőjére kompromittáló kijelentést tett. Szóval, ott állt Tomi bebocsátásra várva, az automata kávéfőzőből egy capucinó-t nyert ki, de a pohara forró volt, így azt a titkárnő asztalára tette, miközben a szemüvegét leverte a földre, egyből utánakapott, csak hát a mínusz tíz az mínusz tíz, semmit se látott, a levegőben hadonászott, és természetesen borult a kávé, ráfolyt szépen és gyorsan az összes papírra, ami elő volt készítve aláírásra a főnöknek.

Látványnak nem rossz, konstataálta az irodájából épp kilépő főnök, majd tájékozni kezdett, szétdobálta a kávéval itatott papírokat, és közben toporzékolt, mint egy óvodás. Tomi magában ekkor azt gondolta, hogy végülis, látványnak nem rossz, aztán otthagya csapot-papot, kilépett az utcára szemüveg nélkül. „Hirtelen jött a homály, azt hittem, ez dukál”, mondta magában, és cikázott az épületek között hazafele, mint a pókember a legelső filmjében.

Ekkor kezdődött az egész szemműtétes örület Tominál. Hónapról hónapra, majd évről évre halogatta, mindent halogatott, családalapítást, gyerekvállalást, munkahelyváltást. Mindent. Éveket élt le úgy, járt fel-alá meg körbe-körbe és a büntudatával küzdött, meg azokat a lehetőségeket siratta, amelyek azt kínálták, hogy az életet élje és ne az élet mellett éljen. Annyi mindent nem ismert fel az életben és annyi csodát látott meg utólag, amikor már nem volt az övé, és annyi mindenre nem vigyázott, amire kellett volna. És amikor leverte a szemüvegét, ami olyannyira eltörött, hogy használhatatlanná vált, akkor véglegesen és visszavonhatatlanul eldöntötte, hogy megműteti a szemét. Nem akart több bepárasodott szemüveget, alakatlan arcvonásokat. Nem tapintani, érzékelni akart, hanem látni.

És most, a friss munkahelyén, immár szemüveg nélkül, de éles látással csodálkozik rá a világ-

Irodalom

TÓFALVI ZSELYKE (1976, Marosvásárhely) Budapesten, a Közép-Európai Egyetemen dolgozik. Tárcái, novellái többek között a *Látóban*, a *Kalligramban*, a 2000 folyóiratban jelennek meg. 2019-ben Látó-nívódíjat kapott. Első novelláskötete 2020-ban jelent meg *Amikor hazajössz* címmel a marosvásárhelyi Mentor Könyvek Kiadónál.

ra: a kollegák hangjához most már arcokat, hajszíneket is köt, az eddig csak távolról figyelt hegymászó rendszergazda a valóságban nem is olyan izmos, mint azt eddig magában összerakta. És a kolleganők egyszer csak elkezdtek észrevenni őt, köszönnek neki, milyen más az arcod, Tomi, kacsintgatnak, kérsz egy kávét, jössz ebédelni? – ezeket hallja, új társadalmi rangot kapott. Fürdik a sikerben, a növekvő népszerűségben. Már nem rohan haza rögtön munkaidő végeztével, hanem elmegy a többiekkel sörözni, még az új Top Gun-t is megnézi. Hát, ez pazar, gondolja, és hátradől. Ekkor kinéz az ablakon, és meglátja a Holdat. A Hold, maga a szeszély, benéz az ablakon, és így szól magában: „Ez az egész tetszik nekem”.

Vadmacska

12

Haza akarok menni. Oda, a tanyára, ahol anyám megszült engem, miközben a mezőn dolgozott: akkor kezdték el a csemegekukorica betakarítását, szedni kellett, rengeteg termett abban az évben. Anyámon nem látszott, hogy terhes, akkora volt a köténye és olyan bő volt a ruhája, hogy miután kipottyantott engem, visszakötötte ugyanúgy szürke kötényét sötétkék ruhájára és befejezte a sort, amit két órával azelőtt abbahagyott, amikor elfolyt a magzatvíz. Mindezt Tina nénitől tudom, ő nagyanyám legidősebb nővére, az egyetlen, aki mesélt a családban, be nem állt a szája, még gyümölcszedés közben sem, pedig mi akkor inkább tömtük magunkba a termést, először a hasunk teljen meg, aztán a vödör. De Tina néni már öreg volt, hatvan éves is elmúlt, ő inkább csak segédkezett, apám szerint csak téblábolt, de akkor a családok így éltek, mindenki együtt élt, a nők együtt főztek, együtt mentek a mezőre, mi, gyerekek együtt fürödtünk, kacagtunk is ezen sokat, *fiúk, lányok, gyöngyvirágok*, így terelt a dézsába Tina néni, majd féloldalasan beálltunk, hogy mind az öten elférjünk, Tina néni meg öntötte kancsóból a vizet ránk, szappannal bekentük magunkat, meg egymást is. Egyszer, mikor már nagyobbak voltunk, és alig fértünk már el a dézsában, ami nem nőtt meg nagyobbra, mint mi, inkább csak porladt, pedig apám bekente páccal azon a nyáron többször is, majd kint a napon szárította, este behúzta az eresz alá, ha esne, ne ázzon el, de hiába próbáltunk szépen beleállni, a dézsa megbillent, a kövek nem tudták megtartani, és velünk együtt eldőlt az egész, együtt folytunk ki a vízzel, elterültünk egymás nedves testén, kicsit csúszkáltunk is a másik hátán, Tina néni meg ránk öntötte a maradék vizet szappanostól, vödröstől.

Szeretek visszaemlékezni erre a jelenetre, ilyenkor megállítom az időt, érzem a nedves testeket a bőrömön, ahogy a hátamon fel-le csúszkálnak, fülemben hallom testvéreim, unokatestvéreim kacagását, a nap olyan közel van, ha becsukom szemeimet, akkor is áttűz a melege, nem is értem, hogy sivatagosodhatott el annyira ez a világ, a sok mező, még az is, amiből az én családom élt, az, amelyiken anyám a szép, zöld fűbe kipottyantott a bő ruhája és köténye alól engem: *Hej tulipán, tulipán, azt mondta az én anyám, idejöttem világra,*

remélem nem hiába. Megnéztem a google earth-ön: már nem terem ott semmi, minden kiszáradt, rázoomolok, majd felnagyítom a néhai kukorica-sorokat, de hiába: egy szál fű se nőtt már oda, minden egy nagy végtelen sárga massa. Ha most születnék, nagyot koppanna két és fél kilós kis testem a földön, és tíz percre rá már megsültem volna. De lehet, túléltem volna azt is, mint annyi minden mást: a nyolc hónapon át tartó ostromot a falunkban, amikor mindenkit a szűk és a tágabb családból elveszítettem. Engem nagy erővel kereshettek, mert időnként hallottam a nevem kiáltását, a szél felerősíthette, ahogy a házakat ledőzertolták, annak a hangját is hallani véltem, pedig a föld alatt éltem akkor, nem is tudom, pontosan mennyit, a madarak csiripeléséből, a napfelkelteből és napnyugtából következtettem arra, hogy elmúlt megint egy nap, véstem a strigulákat a barlangom falára, de amire a fal végére értem volna, egyszer csak megremegett a föld, beszakadt minden, omlott rám a föld, a kőtörmelék. De túléltem, sérülés nélkül. Emlékszem, az indonéz cunami idején egy nő úgy élte túl az egészet, hogy fennakadt egy faágon, míg alatta a víz elmosott mindent.

Anyám mindig azt mondta, hogy én macska vagyok. Vadmacska. Napközben aludtam, éjszaka vadásztam: ha mezőre tévedtem, mezei pockot fogtam, vagy egeret, majd megsütöttem, és megettem. Ne kérdezd, kérlek, hogyan csináltam, de mindig, minden alkalommal elsőre sikerült tüzet gyújtanom. Nem mondom meg, hogyan, ez az én titkos receptem, amit a sírba viszek magammal. Hiszek abban, ha nem mondom el senkinek, csak akkor működik. Ha elmondom, akkor vége a varázslatnak, nem tud megmenteni. Amikor a rám omló föld alól feltápáskodtam, és visszamentem a falumba felmérni és tudomásul venni a mérhetetlen pusztulást, és azt, hogy mindenkit kivégeztek, dühömben megálltam a falu közepén, tüzet okádtam, és az egész települést felgyújtottam. Nagyon gyorsan lángra kapott az első faház, az istálló, aztán a piac, a fáskamra, a disznóólak. Két óra múlva már csak egy sűrű fekete felhő lebegett az égen, magával ragadva mindent, ami az életemet jelentette.

De miért gyújtottál fel mindent?

– Anyámért és a testvéreimért. Meg Tina néni emlékéért. Ő mindig optimista volt, azt hajtogatta, hogy az ember eredendően jó. És hogy erőszakra ne erőszakkal válaszoljunk. Aztán egy törzshöz kerültem, a *guák*hoz. Oda az volt a beugró, hogy egy kéz késsel üti az asztalt az ujjaim közt. Néhány sérüléssel, de megúsztam, befogadtak. De onnan is el kellett jönnöm, mert a törzsfőnök erőszakos volt. Egyszer álmomban lefogott és megerőszakolt. Tudod, sose látszott a foga, amikor mosolygott. Észrevehettem volna. Másnap otthagytam őket a francba.

Jó lenne a tengerparton lakni. De akkor hol tartanám a csirkéket? Szimbiózisban élek a csirkéimmal: én ketrecet meg tápot adok nekik, néha kis parmezánt, ők meg tojást tojnak nekem.

Fura nagyon ez a mostani állapot: itt ülök egy kihalt nyaralóhelyen, berendezkedtem egy elhagyott könyvesboltban, hol a könyveket nézem, hol az eget, közben a három csirke az udvaron kapirgál.

Borzási Johanna

A meddő dala (Szonettkoszorú)

(Mahalia Jackson-nek, többek között)

1.

Búgó békák bandája bús-bambán bámul bennem,
Ott, hol sisakos sellők súgnának sötét sásnál.
Aszályvert lelkem többnek hittem tó-fodrozásnál,
Túl síkos vértetek sercegésén, sűrű nedven.

Csak brekegést hallani, maszatos moszat ellen
Nem véd mocsár mélye; tikkadt, fulladásos halál
Les már rám; a por is fojtogató lehet - zilál
Minden lélegzetet. Partra vetve tátog lelkem.

Élettelen-élő sejtem mind szárazság búze,
Reményt változásra nem ad, nem érdekli, űz-e –
Vígán lubickolnék, de nincs víz, hol megmaradjak.

14 Irodalom

BORZÁSI JOHANNA költő, tanár, Zilahon született, a BB-TE-n diplomázott magyar-angol szakon. A Várad folyóirat 2013. évi verspályázatának győztese. Kötete: *Angyal-szemkőzt* (2014, Várad). Az Egyesült Államokban él.

Unom szépségem, unom rútságom, mind hiába,
Az is csak gömbölyű emlők haszontalansága.
Aszott aszú agátsugara arcom, agg ablak.

2.

Aszott aszú agátsugara arcom, agg ablak.
Mintha betörték volna, szilánkokban sugara,
De aztán egyszer csak fényben úszik szembogara,
Ha mellettem egy csecsemőt ölből ölbe adnak.

Zsenge zöld árnyalatát veszi a poros parlag,
Apró szemű eső illatát messzi szél hozza,
Kitárt ablak nap szikráját visszasugározza,
Két szemem bogarát nem sötétítik bús varjak.

De halkul gügyögés, távozik anya és gyermek,
Vele a zümmögés, maradnak csend-csupasz
termek.
Kiürült lelkemben szikkadt keservek sorvadnak.

Tó és kert füstbe tűnik, marad a semmi váza,
Forrón fojtogat magány, ez száraz könnyek háza.
Bárki benéz: belül büröklevelen borzadnak.

3.

Bárki benéz: belül büröklevelen borzadnak,
Megannyi nehéz gondolat levegőért kapdos.
Vázában mérges ág, azon ül a vágy és csapdos.
Lelkem ajtót zár, bár rajta kevesen kongatnak.

Mókuskereket eszkabál, azon le-fel futnak:
Remény és kétségbeesés, két mostoha lakos.
Majd vitamint szedni, orvoshoz menni: sok okos
Dolog megfordul a körben, azon le-fel futnak.

Fáradtan térdepel végül és izzón könyörög:
Hiszi, hogy az Ég halálra életet csöpörög,
Ha akarja, gyümölcsöt olt termőtlen testében.

Sarokban szortyog a lélek kihűlt hűtőteste:
szerelem. Homályon hízott, úgy huhog az este;
Ásító árnyak ártó ágak átellenében.

4.

Ásító árnyak ártó ágak átellenében
Sötét csipkét vernek a szemem köré, de mégsem
Veszi arcom a világ mosolyát, ajakrésen
Kitör az illő nevetés, vállam lekefélem.

Mert gondolni kell másra, szeretni elvetélten,
Adni-venni, adót fizetni, túl rettegésen -
Fiókolni babaplédet, (mintha lépnék késen),
Leróni hát állampolgári kötelességem.

Matat a tudat valami fontos és szép után,
Imaszínű szentséget szagol fülem szósután,
Nem bírja elhagyni a beszédet szikes lelkem.

Mikor csendben kéne lennem, dörög minden
bután,
Tisztítja ige, simítja zsoltár fehér ruhám,
Túl e taplós televényen, túl e tömött testen.

5.

Túl e taplós televényen, túl e tömött testen
Mi lennék, mint szárnyaszegetten szárnyaló
szellem?
Szeget vert férjem, falon sok keretben emlékem:
Hering. Szemem sarkából, zuhanórepülésben

Látom mind. Tetszik az életem, bár nem volt
Éden.

Klausztrófóbiások, hát szabadon engedem...
Múltam konzervje elárasztja a szobát, nyelem
A szagát: család, barát, iskola, munka, Isten...

E kegyetlen hitem a valóság atomporát
Átszövi: hogy van, mi átdöfi idő tomporát.
Ha kihullik kezemből toll, kulcs, szempillaspirál,

Elnémítom meseszövő-gémem s a zongorát:
Van Kerettörténet, bár még nem látom fároszát.
Szurkos szenvedés szutykos szitalása száll.

6.

Szurkos szenvedés szutykos szitalása száll.
Kován pattant szikra már habzsoló lánggá fajul,
Riadt vadként a jóhiszem szomjú vízhez lapul,
Tomboló nyelvek hője apaszthatja, nem hátrál.

„Miben leled erőd, vagy tán összezavarodtál?”
Vézna, girhes állat a bizalom: ha szabadul,
Végighajt engem kínon, veszedelmen, konokul
Vágtat át az életem, s a célig tán meg sem áll.

Pedig úgy hallgat a Rejtőző Isten, kiben én
Feltétel nélkül hittem, messzire tűnt Rideg Fény.
Ő csak hibernál, míg én futótűzben vesztegár

Alatt, s ki visz ki innen, hacsak nem ez a
nyergén...
Őzike hátán visz engem hitem kín peremén:
Ügető, úzött ünő, (ülne úgy, mint üvegtál).

7.

Ügető, úzött ünő, (ülne úgy, mint üvegtál),
Riadt szemű vad vagyok, önmagam elől futok.
Semmi sem rettent úgy, mint tükörképem: az
undok.
Bár szerelmem szerint szép vagyok, taszít e
szempár.

Mi tagadás: bennem az Isten képe csirizestál.
Néha felsejlik éke, ha hálától mordulok –
A törések mentén azért szivárogo a szurok.
Mi tagadás: önzésem sötétje degenerál.

Ehhez jobban ragaszkodom, mint javulásomhoz,
Kis kacsók képébe kapaszkodom, bár jót nem hoz,
Képéhez közelebb nem vonz, bevallom
csendesesen.

Bár ne így lenne, hogy: rosszat szűr belőlem a
rossz!

Rá szükségem ne lenne: apad belőlem a kosz...
Lelkem lám: liheg, s lopva libeg méhlikő-lesen.

8.

Lelkem lám: liheg, s lopva libeg méhlikő-lesen.
Kihalt mocsár sekélye ez... Innen hova uszít,
Ha nem magamba be? Homályom felszíne taszít,
Mélyre fúr uszonyom, hol lakik Ő – fölkeresem.

Csörtet csikóhal-csend. Itt lakik Ő? Fölkeressem?
Mélyebbre hát, holt hínár alá! Erjedt vér borít,
Bíbor borában megtörik lidércfény, besűrit.
Lepárlík az űr, forr a kozmosz leve selymesen.

Ki hitte volna, hogy végtelenebb a Végtelen
Idebenn, hol csillagtalan a Világegyetem?
Sötét mézbe merít mellemben nádcukor-sűrű.

Vak világ halszálkái közt túrok a semmiben,
Furkálók, dúlok-fúlok a termékeny én-űrben.
Nem nádas a nő, de negédes nebula-nedű!

9.

Nem nádas a nő, de negédes nebula-nedű,
Ezen felül Homo sapiens, így alvajáró,
Kapkodó, matatón kutató, mást sem csináló...
Benne fordul a világ közepe: kozmosz-szemű.

Nő vagyok, persze, de úgy vélem, mégsem féleszű.
Láttam a Kilimandzsárót, s a Kilimandzsáró
Is látott engem. Visszanézett rám, fala málló,
S ott várt rajta Isten: vulkánon átsütő Derű.

Hová mennék Lelke, hová futnék arca elől?
A sok keresés is lehet futás, lelket megöl.
Holtak hazájában megágyazom – szenes egű.

Egyszer csak recseg-ropog a sötét padlás elől,
Én szomjas hatökör, (iszom fényét – megáll
fejtől.)
Édentől északra éhes éteri életű!

10.

Édentől északra éhes éteri életű
Minden izgó lény, habzsolja vény bennük az időt.
Telhetetlen törvény szítja őket mind, nyúlcipőt
Húznak, és futnak, míg engedi az Örökeltű.
Bár undorít ez ordas világ foga-éle, hű,
Be taszít! – de ember-voltom magamhoz húzom,
sőt,
Ahogy magához öleli kis sikló az új bőrt,
Rásimítom a megváltást, bár lehet: keserű.

„Minek neked gyermek? Nem elég e hiú álom?”
Mert kitörni készül a szeretet, úgy találok:
Hinnem kell, hogy életbe szökik a meleg vetés.

A köhögő csend nem elég, ennél több kell:
Shalom,
Megnyugodni kéne, való ír a vérre... Látom:
Káosz kelevényére kalmár kenőcse kevés.

11.

Káosz kelevényére kalmár kenőcse kevés.
Elfolyik az Isten vére, s minden kelő nappal
Újra kezdi: borfénye csuprom tölti malasztal,
Így köszönt be epés lelkemben az otthon levés.

Megérkeztem vagy az otthon jött el – ilyen ellés
Is kell néha: kinyögni a békét üggyel-bajjal.
Forró kávépáraként illan szomorú-szaggal
A természetléptű idő mián felgyűlt feszengés.

Kiszáradt kaktuszok kíméljenek! – ős mesefa
Fészkei főgyökerét gyomrom alá: Idea
Szökik szárba, kivirágzik, terem – örök fényű.

Még ha gyümölcsét hullatná, csilláma illanna,
Akkor sem riadnék, mélyre fúrnék: nem lehet a
Muharba maró mancs maradandó merevségű.

12.

Muharba maró mancs maradandó merevségű
Pedig – ilyen egérszemű bátorságom, szemig
Ver az aggodalom. „Ne félj, kicsinyhitű! Esik!”
Szétrepedt árkaimba hull az áldás. Hegedű

Hátán dobol a százhangú zápor. Egyzetűjű
Ikrek sem érnek annyit, mint jelenléte. Egyik
Szemem még könnytelenül sír, de ha
megkérdezik:
Most is állítom, hogy az Isten nagy tehetségű.

Lázárszárú hitem felszökik sebtében, ha hív.
Sötétben, rekettyében, jégben: ilyen az új szív.

Cserépedénybe rejtve, felejtve: négylevelű.
Ki lennék? Már nem is ő: valódi nő, nem fiktív.
Növő, erős tő, elméje ág-bogas, kreatív:
Álmodik ábránd-ágyikóról, ács-képzeletű.

13.

Álmodik ábránd-ágyikóról, ács-képzeletű
A meddő-nyomor. Rá se... - én vagyok én, ezt Tőle
Örököltem, aki a Vagyok. Jelenben rőzse
Lángja melenget: ma-létem hője újsütetű.

Hópihe a perc, úgy szemerkél, most minden
könnyű;
Langyos tejben kukoricapehely minden szőke
Tévedés: le tudom nyelni. Termést érlel tőke:
Nagyszemű szőlő a könny, pergő cseppkő-
törvényű.

epedést.

Rengő reményt rombol, rá Rend ringat rím-
nevetést.

14.

Rengő reményt rombol, rá Rend ringat rím-
nevetést.

Az eszem így tombol,

minden rendben.

még akkor is, ha
Búgó békák bandája bús-bambán bámul bennem.

Mesterszonett:

Búgó békák bandája bús-bambán bámul bennem.
Aszott aszú agátsugara arcom, agg ablak.
Bárki benéz: belül büröklevelen borzadnak,
Ásító árnyak ártó ágak átellenében.

Túl e taplós televényen, túl e tömött testen
Szurkos szenvedés szutykos szítalása száll.
Ügető, úzótt ünő, (ülne úgy, mint üvegtál),
Lelkem lám: liheg, s lopva libeg méhlakó-lesen.

Nem nádas a nő, de negédes nebula-nedű,
Édentől északra éhes éteri életű.
Káosz kelevényére kalmár kenőcse kevés.

Muharba maró mancs maradandó merevségű,
Álmodik ábránd-ágyikóról, ács-képzeletű,
Rengő reményt rombol, rá Rend ringat rím-
nevetést.

Nánia Hanna

Szabad szombat

Ebben az esztendőben váratlanul jött a tél és arcátlanul sokáig is maradt. Valósággal foga volt, ahogy azt errefelé mondani szokás. De azért gondosan belepte fehér takaróval a tájat, s kincseit el-elszórta az arra méltók között. Rég esett annyi hó, mint akkor évben.

Hajnalba kelt. Kontyba fogott haja az éjjeli hánykolódástól, mint viharban szétdúlt madárfészek gubbasztott feje búbján. Rendbe szedte haját, mosdott, s állt neki sütni. A görcs a lábában, s valami furcsa nyugtalanság a mellkasában nem hagyta pihenni. Nem mintha foglalkozott volna különösebben bármelyikkel. A görcsre a járkálás volt a gyógyszer és ha netán ismét nyomott a szíve, azt föl sem vette. Az ember egy idő után immunissá válik a félelemre, ha húszas évei végén kijelentik, hogy azzal a szívvel, ami neki adatott, valószínűleg nem él sokáig. Már fel sem tűntek a kisebb rohamok. Örült annak a huszonnyolc esztendőnek, ami a háta mögött volt. A jövőre csak elvéve gondolt, s ha olykor megesett, elszégyellte magát, mélyen elpirult, mint egy kisgyermek, aki életében először követett el bűnt.

A szűk konyhába, mely inkább hasonlított egy kisebb folyosóra, s melyből mindig melegség és jó illat áradt, sietve lépett. Még nem pitymallott. Csendes február volt. Sürgette lábait, ahogy mindig, az előre bekavart tésztához látott. Ráncosodó arcán úgy futott végig a lecsapódó gőz, akár az erdei nyaralójuktól nem messze lévő forrásból a kénes, erdei borvíz. Cseppekben, mégis áradón. Nem csoda, hisz nehéz, öntött fém lapokat forgatott, melyekbe a massa már-már magától folyt bele. Szinte nem is figyelt a mozdulatra, a rutin végezte helyette a munkát, amíg ő a következő teendőt intézte gondolatban.

Megtanul még az étel is magától elkészülni, ha évtizedek óta ugyanúgy készítik. (Lelke lesz már csak a gondolatának is.) Épp úgy, ahogy megtanul az ember érteni csupán jelekből, ha évtizedek óta ugyanúgy hallgat el előle valamit a világ.

Nesztelen mozgott, szelíden. Alázattal. Mindent így végzett. Talán, ha nem lett volna teljes valóságában látható, az emberek észre sem

veszik, hogy él. Csak érzik, hogy valahonnan ömlik a jóság, mint megannyiszor ablaka alól a frissen sült pogácsa illata. Úgy élte mindennapjait, ahogy szeretett: halkán, de a legnagyobb odaadással.

Most is az otthoniaknak sütött, hogy legyen mit az asztalra tenni két hurkatöltés között. Mert hogy természetéből adódóan sosem ment úgy sehova, még szülőházába sem, hogy ne vitt volna valamit. Valami apróságot, amit a megajándékozott egy idő után nemcsak megköszönt, hanem magától értetődő gesztusnak is tartott. Sőt mi több, el is várt. De hozzá sem tért be úgy egy árva lélek sem a mindig nyitott bejárati ajtón, hogy ne lett volna megkínálva egy tál meleg étellel, vagy egy markolásnyi süteménnyel. Így érezte jól magát. Ha másokért élt. Ebben nagyon is hasonlítottak a férjével.

Irodalom 17

NÁNIA HANNA (2003, Kézdivásárhely) a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi karának magyar-német szakos hallgatója. Mindennapjait a hit, az irodalom és a természet iránti érdeklődés, szeretet tölti ki.

Mint mindig, most is sietett. Cukra még volt, azt hozatott a minap, de a liszt fogyóban. Pedig ígérték, azt is visznek haza. Tehát vásárolni is kellene. S a húsórló, amit kölcsönkérték. Azt se hagyja otthon. A cifra nyelvű kés, az érclap, a tegnap sütött édes tészta. Jaj, és a kotyogós. Azt még el kell mossa.

Amint elvégezte a sütést, mosni fogott. Nem volt még hét óra. Kilencre épphogy leszárad. A tegnap előkészített útításkákba még beletette az imádságos könyvet, mert nem indulhat a reggel, s nem nyugodhat le a nap ima nélkül. Édesanyjától maradt rá a könyv. Most, hogy jóval túl van ötvenen, s a gyermekek végleg kirepülni látszanak, egyre újabb változásokat tapasztalt önmagán. Ragaszkodik a tárgyakhoz. Furcsa volt a korai

nyugdíjas élet. Várta, hogy egy kicsit elszabadulhassanak a városból. Demeterrel sokáig tervezték a nyugdíjas éveiket. Most, hogy mindkettejük kérelmét elfogadták, s jövő héten már hivatalosan is nyugdíjasnak számítanak, egyre inkább foglalkoztatta a gondolat: milyen lesz az élet ezután? De ezen nem volt sok ideje gondolkozni. A pakolást nem rendezte el helyette más.

Szombat lévén Demeter később kelt. Az első szabad szombatján az ember mégiscsak megenged magának ennyit. Hisz már nem riad fel a hivatali előljárók álmokképeitől az éjszaka közepén, s nem morfondírozik a jövő hét fáradalmain, munkahelyi teendőin sem. Nem is lenne indokolt. Elvégre, ezentúl élete hátralévő részében mindig szabadságon lesz. Becsületes építészként ritkán engedte meg magának a pihenést, nem fog ártani ez a kötetlenebb élet. Ilyen szombat reggeleken csupán csak olyanokon jártatja az eszét egy nyugdíjazott mester, mint hogy vajon nyáron autóval vagy busszal menjenek ki a magyarokhoz; vagy hogy a kerámia szettet, melyet egyik ügyfelétől vásárolt, miben lehetne biztonságban kivinni anyaországi építész barátaikhoz. Az is eszébe jutott, hogy a csokit s a kávé, amit az anyósáéknak, s a falubeli gyermekeknek akarnak vinni, ma el kell vegye a Cetate-ből. Szivarat is ígértek. Azt a férfiaknak viszik. Most semmit sem egyszerű beszerezni. De főleg a szivarat. Szerencse, hogy a pultost jól ismeri. Na, csak lesz valahogy. Jó az Isten. Megsegít.

Ilyen gondolatok után elmorzsol egy fél mosolyt még a legkímértebb szakember is szája szélén, s félhangosan kimondja: Milyen jó, ha az embernek van ismeretsége... De ezt is csak úgy csukott szemmel, félálomban.

Felesége szavára ébredt fel aztán egészen. Meg a telefon csengésére, a kagylóból megszólaló rekedtes férfihangra nyíltak ki nagy, barna szemei, hogy megérkezett a készlet, viheti az építész úr a csomagot a bálványosi vendéglőből, mert most épp nincsen senki. Öltözött is sebtében. Indulása előtt feleségének hátrahagyta, melyik ingében szeretne utazni, s hogy értesítse a rokonokat, hogy a disznóvágásra a pálinka nagy részét ne féljenek, viszik, s ha az Isten megsegíti őket, még a fél négyes vonat előtt Kisbaconban lesznek. Elvette a duba kulcsait, a barna kabátját, s egy – Kezeit csokolom! Ne féljen, hamar jövök – kíséretében kiment az ajtón.

Házasságuk huszonnégy évében végig magázták egymást. Kölcsönös ragaszkodásuknál

és szeretetüknél csak tiszteletük bizonyult nagyobbak. Megszokták az egymás tekintetéből kiolvasható becézést, de a komoly szavakat is. Egy fél gesztusból értették és érezték a másikat. De most valamiért a nagy sietségben egyikük sem akarta észrevenni azt a szunnyadó nyugtalanságot, ami ott lappangott külön-külön mindkettőjük arcán.

Fél tíz múlt. A mosás lejárt, a reggeli fényben és szellőben hamar megszáradtak a ruhák. Furcsa, szilánkszerű pihék szálltak a levegőben, melyek a fedetlen szárítóköteleken hagyott ruhákra fagytak. Még a nap sem olvasztotta fel őket, csak a szoba melege. Mintha valami nappali fagyréteg hullt volna le az egész városra, ami az aszfalttal érintkezve egy pillanatra úgy hatott, mint egy valóságos tükör. Biztosan, csak a napsugarak miatt látszik így, gondolta. Vasalni fogott, s közben hazatelefonált: Igen, jönnek. Igen, fél négy után már ott. Indulnak, amint Demeter hazaér. Persze, vigyáznak. – Befejezte a vasalást is végre.

A ruhásszekrényhez lépett, hogy az élre vasalt ruhákat a helyükre tehesse, s hogy Demeter ingét előkészíthesse az induláshoz. Ahogy ujjaival megérintette, nyikorgott a diófa szekrény ajtaja, mintha siratná önmaga sorsát, mintha arról panaszkodna, milyen nagy súly nehezedik a rengeteg szövettől és kiszabott anyagtól gyenge polcaira. Mintha el akarná magától dobni a felgyülemlett fölösleget, a meg nem értett érveket, a miérteket, melyekről ő maga sem beszélhet, s fájdalmait minduntalan harsogná egy halandó számára érthetetlen nyelven. Olyan nyelven, mely leginkább hasonlít a zenére.

Szemben állt a bútorral, s a nyitás pillanatában, merthogy ismét máshol jártak gondolatai, nem vette észre, amint a felső polcra fekete színű ruhák tömkelege zuhant lábai elé. (A zuhanás pillanatai csak későbbi álmaiban váltak elevenné.) A papucsára nehezedő, kicsiny súlyra lett figyelmes. Csaknem az összes fekete csipkés felsője, kötött, horgolt szvettere, kardigánja és nadrágja a lába előtt hevert. Még a fekete bundasapka is, amit Margitkától kapott azon a télen, amikor elment hazulról. Egy pillanatig nem tudta, mire vélje a történeteket. Mereven nézte a szétborult, egymáson és bal lábfejen heverő sötét ruhadarabokat. Egy másodperc töredéke volt az egész, mialatt tér és idő szakadt ketté körülötte, s ezt nem ő maga, ösztönösen beléje égett rezdülései jelezték egy távoli jövőnek, ahol a most történő valóság percei csupán emlékként maradnak fent egy öregedő szempárban. Látszólag mit sem foglalkozott az egészszel.

Azt hitte, férje, esetleg fiai borították fel a szekrényben levő rendet. Csak mosolygott egyet. Mert türelme nem ismert határokat. Szépen sorjában elrendezte és berakosgatta a kezében lévő, hajtott ruhákat a polcokra, majd előkereste férje ingét, két nadrágját és némi fehérneműt, amit jónak látott még tartalékként bepakolni. Átlépett a földön heverő kupacon, gondolván: egyszer eggyel végezzünk. Hajolt volna le immár az árván otthagzott fekete darabokért is, mikor a vonalas telefon éles csengése összerándította vékony csontjait. A készülék mint egy anyatejre éhes csecsemő ordított bele a csendbe, s csengése mintha az égig kíváncsoznék hallatszani, olyan harsogó volt.

Kisvártatva vette fel a kagylót, átlépve a fekete halmot. Szeme sarkából még sietve az órára pillantott, azt hitte, valamelyik rokon, testvér, vagy épp édesanyja az. A lisztre gondolt. S hogy még a piacra is el kell mennie.

Ismerős hang szólalt meg a vonal túlsó végéből, Zolika volt az, a keresztfiuk. Demeterrel ment a kávéért meg a csokiért. Ketten voltak a dubában. Kettejük közül már csak neki volt hangja.

A hír hallatán nem rohant. Inkább egyre lassabbak lettek mozdulatai. Ütemük teljesen ellen-

kezett a reggeli sürgésével. Megszűnt körötte a jelen. Úgy indult, ahogy volt. Nem telefonált fiain kívül senkinek. Valójában le sem rakta a kagylót, sárga feje sokáig rugózott a padló irányába egyre lassuló lökésekkel. Csak délután tette helyre a nagyobbik fia, amikor a boncmester munkához látott, és ők elszabadultak a helyszínről.

Aznap nem mert leülni. Félt, hogy nem tud lábra állni. Nyugtatót kért. Víz nélkül vette be, s arca mindvégig kisimult maradt. Tél volt. Hideg február. A reggeli napfényben mint egy tükör terült el a fekete aszfalt az egész környéken.

Egy diófa szekrény panaszai hallatszódtak fel a ködös égbe. Csikorgó zsanérjainak zenéje hasonlított egy kisikló gumikerék hangjához. Oldalsó ajtajába vert szögéről alig hallhatóan földre hullt egy fekete szövetkabát.

Aznap már nem pakolta vissza fekete ruháit a polcra.

Az Újvárad folyóirat és a Partiumi Keresztény Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom tanszéke közös, VIII. Tabéry Géza novellapályázatának közönségdíjas írása.

Tamás Dénes

Fájdalomharangok

egy őszi reggel kellett a teraszon,
a kerti csípős avarszag,
a dér botladozó lábnyoma a fűcsomókon,
és valami távlatos, álmatag érzés,

hogyan megkonduljon fájdalomharangom

a legszemélyesebb, legerősebb érzéseim
láttam világgá indulni,
de csak a kert határáig jutottak,
a közönyös dombok
már nem vették át rezdülésüket,
a szürke, részvétlen ég
gyapotfojtásként borult rájuk,
így dolguk végezte nélkül
tértek vissza lábamhoz

kijöttél hozzám,
kezedben párálló kávé,
házunk, mint atombunker
védelmezte kudarcaink,
s míg a bokrok rőt színéről
a tomboló tűzvihart próbáltam leolvasni,
bent meg-nem-született fiunk
várat épített fakockákból

álltál mellettem,
annyira közel,
hogyan érezni véltem
vállad felé induló kezem fantomfájdalmát,
mire kigyúlt fejed,
és mintha először látnálak az életben,
vettem észre,
hajad éjzuhatagába az elmúlás
már elkezdte belefonni pártáját

víz alól felszálló buborékok,
már a mélyben elbuknak a szavak,
de arcod gödreiben az atomok koccanása
érinthetetlenséged történetét meséli

a fájdalom szónikus tapasztalat

mi jön, mi távozik ilyenkor,
mi hiányzik, mi telítődik,
milyen elérhetetlen fájdalom rakja ki az égre végül
saját szivárványhídját,
együtt lenni miért örökös veszteség,
miért ez a sok néma kiáltás,

ez a sok félrevert fájdalomharang

 Irodalom

TAMÁS DÉNES (1975, Sep-
siszentgyörgy) író, kriti-
kus.

Driftelés

Végül is tehetsz bármit,
mindig középen maradsz.
Önelégült erjedésben,
saját árnyékodra vetődve.
Kezed a kormányon,
nyomod a gázt,
miközben helyedre présel a gravitáció.
Már nincs mit tudni,
nincs mit keresni,
nincs miről dönten
csupán a végsőkig jelen maradni,
az utolsó mozdulatba kapaszkodva.
Nem az idő, nem a sebesség,
csupán a stílus számít.
A sodródásban is van tartás,
az önátadás mértéktelensége
kirajzolja egyetlen utad.
Innen íve lesz a bukásnak is.
Közeledik, közeledik,
a kanyar csúcspontja
már csak rád mutat.
Mintha zokogásból néznél ki egy pillanatra,
átfordulsz.
Mint gyilkos meleg ölelése,
fogad be a világ.
Új nyelvet tanulsz:
szelídség, türelem, jóság.
Ez még nem a halál partvonala,
csak éppen megtudtad,
milyen elveszítve megtalálni magad.

Ungvári-Zrínyi Kata

Régebbi kultúr-ízek

MAMŰ Piknik Marosvásárhelyen és a Halmoknál

Az ARTEast Alapítvány / B5 Stúdió MAMŰ KULTŰRPIKNIK¹ című rendezvénye augusztus 19-én és 20-án zajlott. A meghívott Elekes Károly volt, aki végigvezette a közönséget a MAMŰ csoport emlékezetes helyszínein. Első nap, 19-én azokat a városi tereket járták végig az érdeklődők, melyek jelentős szerepet tölthettek be a MAMŰ (Marosvásárhelyi Műhely) életében: Művészeti Líceum, Apolló Galéria, Igaz Szó szerkesztősége, Stúdió Színház előcsarnoka, Tutun kávézó, Cementlapok; 20-án pedig sor került magára a piknikre, a Marosvásárhely közelében, Jedd községben található Vizeshalmoknál, amely a legtöbb MAMŰ-s tájbeavatkozás és performansz színhelye volt.

Elekes mindegyik pontban bemutatót tartott az adott helyszínen történekről és azok jelentőségéről.

Galéria

UNGVÁRI-ZRÍNYI KATA (1987) műkritikus, kurátor, vizuális művész. Marosvásárhelyen él, legtöbbször a K'Arte galériával dolgozik együtt.

Az akciónak performatív vonzata is volt: a résztvevők a városi sétára tüntető/emlékező táblákat vittek magukkal, melyeken a Vizeshalmoknál készült intervenciók, performanszok fotói voltak láthatók.²

A táblákat másnap kivitték a Vizeshalmokhoz, és ott a két magasabb domb egyikén a földbe ütve őket, szabadtéri kör-kiállítást alakítottak ki, így „megkoronázva” a dombot.

A továbbiakban csupán néhány részlet következik a kétnapos, rendkívül tartalmas programból,

¹ Kurátor: Bartha József

² A táblákat előzőleg a B5ben 2021-ben szervezett kiállításon (A DOMB) mutatták be.

amelyen a közönség nem csak sok információt kapott, de megérezhette a MAMŰ-jelenség korának levegőjét is. A domb koronája pedig még a főtúrról is látható...

Ízlelnivaló az emlékező sétából – A Művészeti Líceum

A séta első állomása a Művészeti Líceum. A tanári lépcsőn felgyalogolva a jelenlevők bevonulnak tábláikkal a második emeleti, lépcsővel szemközti osztályterembe. A padokba ülve vagy azok között állva hallgatják Elekes Károly visszaemlékezését, Bartha József és a másik jelen lévő MAMŰ tag, Bodor Anikó kérdéseivel és egy-egy kiegészítésével tűzdelve.

A bemutató alapján véve az intézmény művészeti életben betöltött jelentőségét és szere-

Forók: Rab Zoltán, Sebesi Sándor, Bartha József

A séta résztvevői a Stúdió előtt

pét járja körül, de organikus módon, részletekkel és markáns történetekkel gazdagodik.

Elekes konklúziója szerint nem véletlen az, hogy akik ide jártak iskolába, azok az egyetem elvégzése után visszatelepettek Marosvásárhelyre...

Elekes Károly: Ez egy otthonos hely volt számunkra. Olyan fontos tanárok tanítottak itt, mint például Bordi Géza, aki megelőzte korát – olyan pedagógiai módszereket alkalmazott, mint a képzőművészet és társművészetek összekapcsolása – tehát kontextusteremtő tanár volt. A másik fantasztikus tanárunk, Nagy Pál, a grafikatanárunk volt, aki kitekintést nyújtott a világra. Hozzá jártak kelet- és nyugat-európai művészeti lapok,

A séta egyik állomása, a Tutun kávézó

albumok, és próbálta velünk, kis parasztyerekkel azt megértetni, hogy nem csupán a zsigeri önkifejezés a művészet (...) Nagy Pál valóban egy különleges személyisége volt (az iskolának).

A tegnap például megpróbáltam megtalálni azt a műtermet, ahol tanultunk – az Apollo ház jobb vagy bal oldalán volt egy sikátor utca, ahol Nagy Pál tanított, egy fantasztikusan berendezett kis műterem.

A grafikai tervezői, írásművészeti órákat ott tartotta, ott volt a könyvtára – miközben az ő műterme fent volt a Lacto Bar fölött. Más szakmai óráink a Kultúrpalota utolsó emeletén voltak: a rajz, a festészet és a szobrászat.

Ide (a Művészeti Líceumba) csupán azért gondoltam, hogy jöjjünk el, mert ez az az iskola, amely szerintem megalapozta Vásárhelynek a képzőművészeti életét.

Bartha József: Ez volt az egyetlen művészeti középiskola, ahol magyar nyelven lehetett tanulni. Az a generáció, akik 1990 után végeztek, azok már nem mind Vásárhelyen járták a középiskolát – megszakadt ez a marosvásárhelyi hegemonia, ami egészen 89-ig tartott.

B. J.: Ti hogy kerültetek ebbe az intézménybe? Anikó vásárhelyi...

Bodor Anikó: Jelentkeztem. A Karcsi (története) sokkal izgalmasabb!

E. K: A hatvanas években a Művészeti Líceum tanárai nyaranta tehetség felmérést végeztek, falvakba látogattak el, így jutottak el hozzánk is, egy rövid rajzpróba után javasolva szüleimnek a továbbtanulás lehetőségét. Apám asztalos volt, én mellette rajzolgattam széklábakat, széktámlákat, motívumokat, puskatust és különböző növényi ornamentikákat, és mint ilyen, hozzászóltam a ceruza kezeléséhez.

Tehát műalkotásokkal abban az időben nem találkoztam, Siménfalván csupán egy kép volt látható majdnem minden házban, a tordai országgyűlést ábrázolta – amikor kinyilvánítják a vallásszabadságot – Körösfői-Kriesch Aladár festette, és annak az olajnyomata. Unitárius falu, valószínűleg emiatt ezt a képet láttuk, néhol lehetett még látni Petőfi Sándorról portrékat, de az, hogy a művészet micsoda, az a fogalom nem hangzott el addig.

Siménfalva önfenntartó falu (volt), ami önmagában nagyon jól működött. Tehát onnan kikerülni – amit az ember megszokott kisgyerekként – és bekerülni egy ilyen városba, az egy nagyon traumatikus történet, vagy cselekvéssor tapasztalás, de végülis a szüleim beleegyeztek, hát akkor tanuljon Károly is, mert hogy ugye Ferenc bátyám az Unitárius gimnáziumot végezte Székelykeresztúron...

A Lázár Ödön parkban a Ferences-rendi kolostorban volt a bentlakásunk. De nemcsak bentlakásként működött, hanem az emeleten, a boltíves kamrákban vagy termecskékben, a zenészek ott gyakoroltak hétvégeken reggeltől estig. Tehát ez egy szimbiotikus állapot volt: a képzőművészek és a zenészek, akik együtt éltek... Ami abban csúcsonodott ki, hogy minden hétfő este a Kultúrpalotába ment mindenki klasszikus zenei koncertre, a kakasülőre ingyen engedtek be minket.

És ami a fontos dolog, hogy ebben a bentlakásos rendszerben – ahol különböző termekben, hie-

Egy szituációteremtés anyaga, Igaz Szó-kör, Marosvásárhely, 1980

2. A Lepel akciót (Egy szituációteremtés anyaga, Igaz Szó-kör, Marosvásárhely, 1980.) már egy zárt térben lebonyolított felolvasási esthez készült bemelegítő happeningnek tekinthetnénk: Egy üres teremben 4 művész fekete fóliacsikokot ragaszt össze a parkettán, majd kifeszítik az egészet a mennyezetre. Aláhordják a székeket és minden ülőke fölött meghasítják a nylonlepedőt. Egy kis idő elteltével a közben nézőkkel megtelt széksorokra engedik a koromszínű leplet, — a nézők ösztönösen kidugják a fejüket a hasítékokon: kezdődhet a felolvasás . . . Ez az „újjászületési” ritust mimelő mágia hétköznapi módon ér véget: az est után a kupaccá gyűrt fóliamaradvány a szemétre kerül.

rarchikusan voltak elszállásolva a diákok, (...) volt egy hatalmi hierarchia is, az idősebbek megsarcolták a fiatalokat, ugyanakkor nem alakultak ki nagy konfliktusok – igazán egy családias légkörben éltünk, és eltekintve a néha durvább, diákos csínytevésektől, valóban egy erős kohézió alakult ki az emberek között. (...) Erre akarok kitérni, hogy az idősebb alkotók, mint Bardócz Barna, Bocskay Vince, Kocsis Előd, Petrovits István, példaképek voltak akkor, a magatartás tekintetében útmutató módon próbáltak bennünket magukhoz húzni, az ő szintjükre. Bent a szobákban is rajzolt mindenki, ők jöttek és korrektúráztak vagy koxit adtak, hogy „Öcsém, ezt kicsit másképp kell csinálni”.

Tehát ebben az épületben voltak az elméleti órák, a Kultúrpalotában pedig a szakmai órák. Az elméleti órák után mindenki fogta a rajzmappáját,

arról lógott a tusos üveg, és a Főtéren végig a falak mellett szépen legyalogoltunk sorban a Kultúrpalotába.

Az említett gyaloglás mintájára el is indultunk a következő helyszínre – az Apollo Galériába, ahonnan a csoportosulás indult, és ahonnan kinőtte magát, majd a valamikori Igaz Szó szerkesztősége következett, ahol egy író-olvasó találkozóra való beleavatkozás, szituációteremtés történetében merültünk el. A séta ezután a Stúdió Színház előcsarnokába vezetett, ahol az Egyetem rektorának jóváhagyásával szervezett akciókról, a csoport által tartott műhelyfoglalkozásokról volt szó, de meghallgattuk a megvalósított programok hosszú listáját is. A Tutun kávézóban az ott zajlott intenzív beszélgetések és társasági élet mellett a csempészett nyugati kiadványok terjesztéséről és a beépített, mindenhol megjelenő bácsiról értesültünk, végül pedig a Cementlapokhoz, a városi séta utolsó

24

Archív fotók tanulmányozása a Stúdió előcsarnokában

Archív fotók: Elekes Károly, Garda Aladár László

helyszínére látogattunk. Elekes az ott kivitelezett akciókat vázolta fel, majd megmutatta azt az irányt, amerre a MAMÚ-sök a Cementlapos találkozók után indultak, hogy a Somostetői erdőn keresztül eljussanak a Vizeshalmokhoz.

Ez volt a rendezvény következő napjának helyszíne is.

Falatok a MAMÚ Piknikből. A Vizeshalmoknál

Rozoga, régi városi busszal érkezünk a jeddi erdő szélére, ahonnan csak másfél perc séta elérni a szemben levő Halmokig. A MAMÚ akciók fotóit ábrázoló táblákat

A lepel akció fotódokumentumai az Igaz Szó szerkesztőségében

Májális 1980. A strandszezon megnyitásakor a Cementlapoknál összegyűlnek, ahol valaki sötét vörös szalagot hoz, azt apró darabokra vágják és kokárdaként tűzik a ruhájukra, onnan gyalognak át a Somostetőn a Halmokhoz. Résztvevők: Szabó Pityu, Szabó Jocó, Nagy Árpád Pika, Szabó Éva, Krizbai Sándor, Horváth Ödön, Lukács Ildikó, Deák Árpád, Jakabffy Andrea, Sükösd Mónika, Tőke Zoltán, Kővári Attila, Schneller Mária, Rákosfalvy Livia, Kiss Gábor, Velicsek László, Bíró Gáspár, Szabó Zoltán Judóka, Marosszéki Emese, Kovács Döfe, Kósa Levente, Tóth Apollónia, Koós Dalma, Charlie, Elekes Károly és mások

A dombon elhelyezett táblák

magunkhoz vesszük, melyek közül néhányat már előző nap megsétáltattunk a MAMŰ vásárhelyi színhelyein, és kis várakozás után elindulunk. Kimegyünk velük a Halmokhoz.

Van, aki tüntetően felemeli, van aki csak viszi magával a táblát. Elhangzik egy-egy humoros megjegyzés. A nap lassan már a nyolcadik ágára süt, a növényzet még intenzív színekben virul, a rét ciripelése, énekhangjai, zsongása pezsgően nyugodt. Kellemes, gubancokat elsimító környezetet nyújt vonulásunknak. Kicsit szertartásos az egész, a résztvevők pedig átélik azt a jellegzetes, enyhén bódító érzést, amelyet általában a kollektív cselekvés nyújt.

Miután kis koncentrációval sikeresen megmásszuk a bal oldali nagyobbik halmot, a látványtól fellélegzünk. Lepakolunk a tetején.

A piros cövekes táblák földbe verése után rögtönzött kör-kiállítás alakul ki. A táblák mögöt-

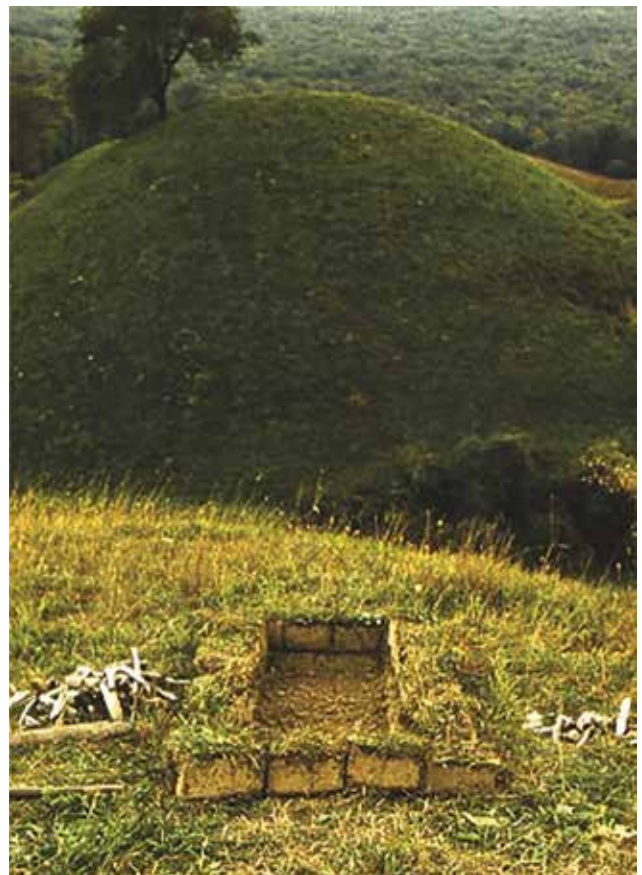
ti tájat nézegetve a beszélgetésben helyszínnel kapcsolatos kérdések merülnek fel – Elekes választai pedig leírássá, beszámolóvá alakulnak. Hallgatjuk.

E. K.: A környezetről annyit érdemes tudni, hogy Jedd határában vagyunk, Vizeshalmoknak, Kenyérdomboknak is hívják – de utánanézttem, az 1660-as években az első dombnak a neve Képhágó – nagyon érdekes, hogy ez így összekapcsolódik később.

B. J.: Már mint az, amelyik...? (a két magasabb halmon túli, alacsonyabb domborulatra mutat)

E. K.: Igen. Hát valószínű, ahogy a faluból jöttek fel, ott lehetett egy Kálvária, még a reformáció előtt. Elképzelhető: mert hogy egy református faluról van szó – azelőtt katolikus lehetett, és akkor lehetett ott egy Kálvária („képekkel”). A második domb, valószínű, hogy azt hívják Kincses Halmoknak, annak a tulsó felén van egy suvadás, és van egy meséje: minden hét évben kinyílik ott a kapu, és akkor be lehet menni a kincsekért – de aki nem elég ügyes, az már nem menekül meg, mert a suvadás visszazáródik. Pont ez a domb és a környéke, ez pedig Békés. (...)

Döfe, aki valamelyik nagyított akciófotón is szerepel – marosvásárhelyi és Kolozsváron végzett geológus – ő azt állította, hogy kétféle lehetőség van a dombok eredetét illetően: annak ellenére, hogy a Nyárad-mentén, a Nyikó mentén, és

Elekes Károly
bemutatót tart
a Vizeshalmoknál

Hunyad megyében számtalan halom, sőt Csíkban is több halom látható, olyan is van, ahol halomsírok is, pl. Dobó Halma Csíkszentsimon határában, még nagyobb mint ez, akkora mint (a) két halom... tehát ő azt állította, hogy gázelbugyogások történhettek valamikor, több ezer évvel ezelőtt, és az a gáz – mint Kovásznának a központjában a bugyogó, a bűdös – felgyűrte a földet, és mint egy vulkáni kúp, úgy alakultak ki ezek a puffogó helyek. A másik elképzelés pedig az, hogy a fönt lévő erdőből egy leszakadás történhetett, de ugye annyira precízen geometrikusak, félgömbszerűek, hogy hihetetlennek látszik, hogy egy természeti folyamat eredményei lennének.

Tájszembesítés. 1982. Elekes Károly. A tájat szembesítik saját képmásaival. Perspektívák, terek, dimenziók. A vörös papírcsíkok összefonják a fotókat és megelőlegezik a későbbi tüzet

A harmadik eredettel, miszerint kultikus területek volnának, azzal Bereczki Sándor történész foglalkozik évek óta, aki próbálja kutatni a történeti visszaemlékezéseket, és hogy milyen mesék kapcsolódnak hozzájuk.

Az én falum, Siménfalva, és Tordátfalva között 12 domb található, kisebbek, alacsonyab-

Szivárvány, horizontális-vertikális. 1979. Baász Imre, Szigeti Pálma, Elekes Károly. Az 50 x 70-es színes nyomdai papírlapok (így lehetett színespapírhoz jutni; a színekben a nyomda teljes színskálája jelen volt) körbeölelik a halmot. Ez két tengely mentén történik: egy függőleges, amely átszeli a dombot és egy vízszintes öv az alján

bak, mint ez itt alattunk, körülbelül hat méter magasak, de azok is tökéletes rendszerbe vannak foglalva, egy völgy közepén. Úgy képzeljétek el, mint annak a völgynek ott a közepén, ahol egy kő nincs... egyet átvágtak a téglavető cigányok, a székelkeresztúri múzeum irányítása szerint, Molnár István igazgató elmondta, hogyan vágják át, hogyan bányásszák ki belőle az agyagot, és a közepében találtak nyolc nagy lapos követ. A környéken sehol még egy kavics sincs. Az Alba patak partján van, ahol csak nádasok nőnek. Hunyad megyében vannak a legnagyobbak, azok fantasztikusak, két sorban helyezkednek el – interneten rá lehet keresni, turisztikai látványosságok Gyulafehérvár és Vajdahunyad környékén, nem jártam ott, fotókat láttam róluk. (...) Búzaháza környékén is láttam néhány dombot, nagyon szabályosak, kifejezetten tiszteletben tartják (a helyiek) precízen voltak körbeszántva, hogy ne bántsák – annak is valamilyen balladisztikus története volt.

A visszaemlékezés egy idő után a kivándorlások témájához érkezik. Majd ennek kapcsán felvetődik az információ és kultúra oda-vissza közlekedése.

E. K.: Pandula Dezső volt a legelső, ő azt hiszem, hogy 79-ben ment el, félévente megjelent a Tutunban egy bőrdond könyvvel, Mozgó Világgal, Látóhatárral, Nagyvilággal, Művészet kiadványokkal.

E. K.: Chikán Bálint, amikor az erdélyi képzőművészekről megírta a két tanulmányát a Művészetben – bejárta vagy ötször-hatszor Erdélyt, Szebentől Brassón keresztül, végig föl Székelyföldön, eleinte nem tudta elhelyezni a cikket. A Nagyvilág fogadta csak be. Később, egy-két évvel azután a Művészet folyóirat is lekötölte.

Szóval ezek a halmok itt, a természettel való együttlét helyszínei lettek, mi nem akartuk a Smithsont lemásolni, és hatalmas természeti beavatkozásokkal földülni a tájat... kis apró gesztusaink voltak: a hátizsákunkba összegyűjtöttük a Maros gát alatti uszadékfákat, gyalog elhoztuk ide... ástunk egy kis sírhelyet, föltártuk, mintha már ott lett volna; vagy a domb oldalán egy nyílást fúrtunk, és akkor bentről, minthogyha a borz vagy a rókalukból kifolyt volna egy kis folyam, ez a csontszerű, lecsupasztított képződmény... tehát összekapcsoltuk a vizet a hegyel. Leggyakrabban Garda Aladárral, Nagy Árpád Pikával, Szabó Zoltán Judókával, Baász Imrével, Irsai Zsolttal, Krizbai Sándorral, Kiss Gáborral, Velicsek Lászlóval tevékenykedtünk itt közösen, de a május elsejei eseményeken sokan vettek részt. Aztán vol-

tak egészen más jellegű akciók, amik már inkább így az érzelmi léthez tartoznak... tehát például a tűz martalékává tenni bizonyos személyes emlékeket, de a Mamúvel kapcsolatos dokumentumokat is itt égettük el 1983 szeptember 21-én.

(...)

Visszakanyarodunk a kivándorláshoz.

E. K.: (Ioan) Bunuş 82-ben ment el. Kétévente lehetett útlevelet szerezni a varsói szerződés országaiba, minden két évben úgy ütemeztük a kirándulásainkat, amikor a Krakkói Biennálét rendezték. És fölmentünk egészen Gdansk mellé autóstoppal Sopotba, ott rendezték akkor a jazzfesztiválokat, Európa legnagyobb jazzfesztiválját. Lengyelországban magyaroknak könnyű volt autóstoppal is közlekedni, mert ha egy kis piros fehér zöld zászlót, ha egy pálcára erősítve lengettük az út szélén, azonnal megálltak, polák venger dva bratanki... és vittek. Fantasztikus volt a lengyel-magyar kapcsolat akkor... Krakkóban, az Adam Mickiewicz szobor alatt találkoztak esténként a magyarok, ment az információ, hogy hol van Grotowski-előadás, hol van Tadeusz Kantor előadás... Bunússal voltunk egyszer ketten, hátizsákkal és egy tábla szalonnával – Bunuş megtanult egy hónap alatt lengyelül. (mosolyok a hallgatók körében) Ő egy ilyen fenomén nyelvtelenség, Bunuş minden nyelven beszél.

Másik alkalommal Pikával utaztunk gépkocsival, végig én voltam az ablaktörő: esett az eső, nem működött az ablaktörő motorja, úgyhogy le kellett szerelni a kesztyűtartót, ott egy alkatrész könyököt (ide-oda) mozgattam, (mindenki kacag) minden ujjamról lement a bőr... voltak ilyen kis történetek... (...)

Áttérünk a Mail Artra:

E. K.: Kapcsolatba kerültünk a Fluxus mozgalommal, akkor én is beleloalltam magam a napi jegyzetelésbe – tehát ez úgy működött, mint ma az e-mail vagy a Facebook. Napi szinten tartottuk az információt, de kétheti késéssel. Tehát amíg elment a levél és visszatért.

Résztevő: De ha elkezdted, akkor minden nap kaptál már...

E. K.: minden nap, és én is minden nap posztáltam. Aztán gyakran megköszöntük a postásoknak: a Művészeti Iskolával szemben van a Nagyposta, ott tettük föl, és minden nap: „Kezit csókolom”, „Szervusztok”, a levélben meg Bunuş

(írja), hogy: „köszönd meg a postáskisasszonyoknak” – hogy ilyen következetesen küldik a levelet. És vittünk virágot, szegfűt, nagyon jóban voltunk a postásokkal.

Na, szóval egy nagyon jó korszak volt, de aztán jött ez az exodus örület, szóval valójában pánikszerűen kezdek el menekülni az emberek,

Résztevő: ilyen epidemiális...

E. K.: Igen, mintha járvány lett volna. Főként orvosok, először Nyugat-Németországba, írók, költők, színészek... Nagyon kemény korszak volt... És hát én irigylem azokat, akik itt maradtak.

(...)

Érettségi után Szilágyi Zolival Bukarestben felvételítettünk az egyetemre, de nem jutottunk be, lementünk a tengerre azzal a céllal, hogy disszidálunk, beúszunk a török hajók irányába, de ez a kísérletünk is sikertelen volt

B. J.: Messze volt?

E. K.: Nagyon messze volt. Már annyira kifáradtunk, hogy vissza kellett térni és akkor a Mamaia szállónak a szeméttárolójából szedeget-

tük össze a kolbászmaradékokat, dinnyehéjakat... De volt dinnye is... Pár napig kísérleteztünk, de láttuk, hogy hiába úszol, nem lesz nagyobb a hajó...

Akkor visszamentünk Bukarestbe, és a következő évben én már bejutottam Kolozsvárra, őt pedig elvitték bakának.

Kis szünet.

B. J.: Szerintem menjünk le most már...

E. K.: Jó, jó, igen.

B. J.: Még egy dolgot szeretnék: mindenkit üdvözöl Schneller Mari. Azért nem jön, mert Nagybányán a művésztelepen van... És hát igen, ez az esemény, ez két olyan embernek az emlékére van, akik tagjai voltak az akkori MAMŰ csoportnak, és azután tagjai voltak annak a csoportnak is, akik sokszor állítottak ki a B5 Stúdióban, az ARTeast Alapítvánnyal, és már nincsenek közöttünk: Szabó Zoltán Judokáról és Irsai Zsoltról van szó. Még egy pár név elhangozhat – de lent majd megemlítjük: például Vilkát. Azért még volt egy olyan pár ember, mint Ady Jóska...

29

Szokatlan látvány a tájban – a piknikezők egy része a busszal

Memorial Bunuș. 1982. Résztvevők: Nagy Árpád Pika, Garda Aladár, Szabó Éva, Szabó Zoltán Judóka, Schneller Mária, Elekes Károly

Ioan Bunus disszidál. Kérésére társai elégetik itthon maradt rajzait, fotóit, munkásságának nyomait

E. K.: Hogyne. Ady Jóska ráadásul épp innen, Jedről származott. A katalógusban benne van. Ő volt az első...

B. J.: Hát, ez is egyfajta exodus...

E. K.: Igen, és hát ez az akció valahogy annak a jelképe is lehet, hogy a Bartha Józsi által működtetett ARTeast Alapítvány egy picit átveszi ezt az

emléket és a dokumentumok egy részét, és talán más szinten, kortársabb szinten tudná tovább folytatni a művészeti életnek ezt a szegmensét... – mondjuk a fiatalokat ide vonva a vásárhelyi képzőművészeti életterbe.

B. J.: Hát én úgy gondolom, hogy inkább egy másik kontextusból. Tehát ez nem az a Vásárhely, ami volt akkoriban.

30

A MAMŰ utolsó napja. 1983 szeptember 21. A csoport fotóit, kiállítási programleírásait, logóterveit a közeli erdőben vágott mogyorófavesszőkre szúrják és a Halmokat tükröző kupolaformátalakítják ki belőlük, majd elégetik.

Résztvevők: Garda Aladár, Nagy Árpád Pika, Szabó Éva, Szabó Zoltán Judóka, Baász Imre, Baász Szigeti Pálma, Elekes Károly

E. K.: Organikus módon...

Megtárgyaljuk, hogy a Halmok területe ma magánterület (Bartha József Nem eladó című munkájának Elekes Károly által újraértelmezett és rekontextualizált verziója kapcsán – amelyet a mellettünk levő halmon állítottak fel), aztán majdnem felbomlik a nézői kör, mire valakinek eszébe jut, hogy kimaradt egy fontos mozzanat. Elekes folytatja, Bartha József pedig keresni kezd a telefonján.

E. K.: Mindenki „zenebuzi” volt annak idején. Minden hétvégén házibuli, kötelező módon, szinte orgia szintű házibulikkal, Szabó Jucóéknak hatalmas beatzenei bakelitlemezzel gyűjteményük volt, Rókernek jazz zenei gyűjteménye... tehát mindig a zene hatása alatt voltunk folyamatosan, de annak a korszaknak volt ez a disszidens hangulata, ami megfogalmazódik a Kex együttes egyik jó számában...

Keresik a zenéhez vezető linket. Aztán végre megkerül a dal, és beindítják.

A dombtetőre helyezett táblák az útról is látszanak

Határozott, fülbemászó, ritmikus zongoraakkordokkal nyit. Aztán jön a dob – és a vokál:

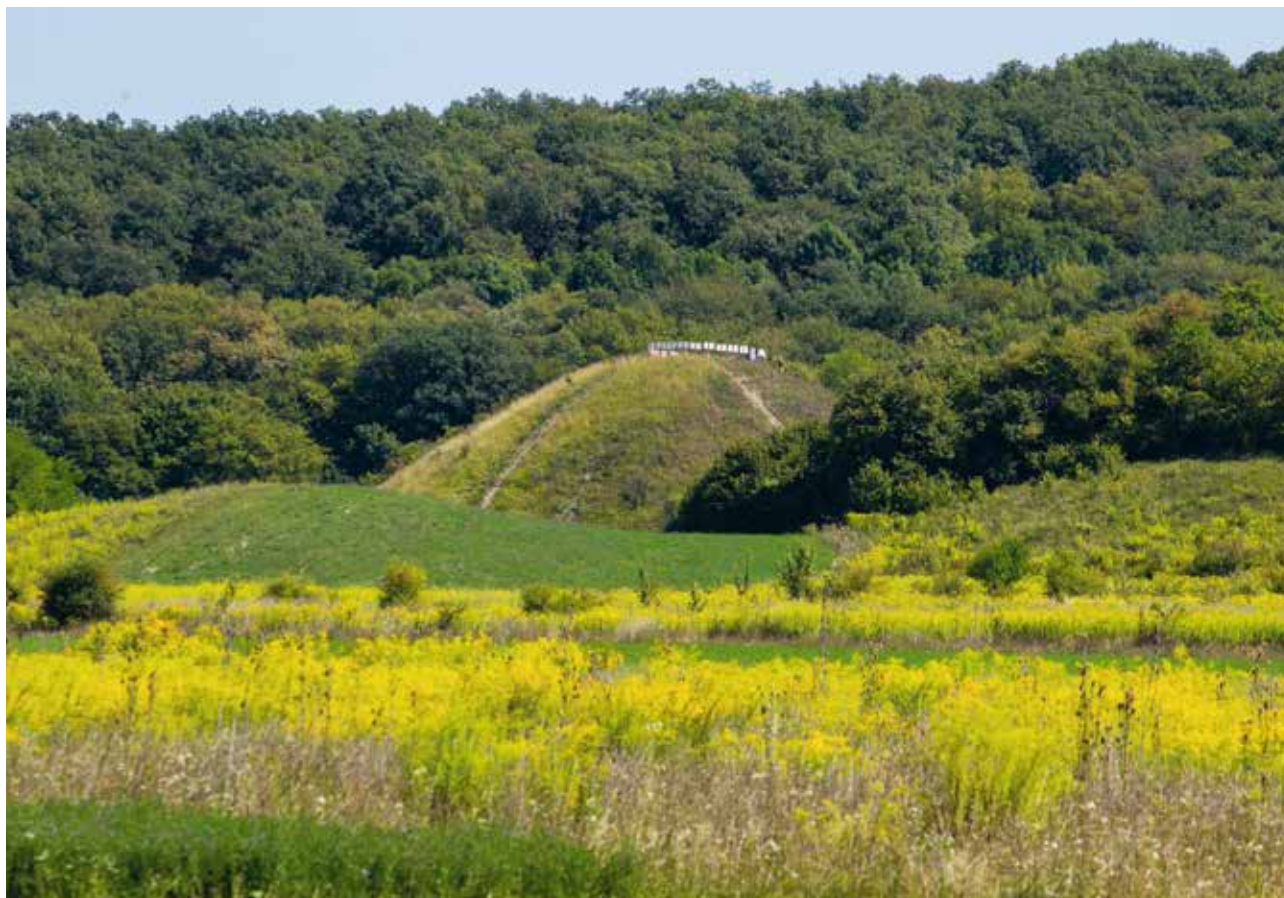
Elszállt egy hajó a szélben
Házunktól nem messze megállt
Kiszólt egy hang, hogy én menjek
Sietnek, nem várnak tovább
Óriási házakat láttam
Hallottam vonatok zaját
Felhők közt madarak szálltak
Utánuk repülök tovább

Mondjad, ki vagyok, mondjad, mi vagyok,
mondjad, ki vagyok én?

Nem hittem el, hogy szereteeem...

Mindenki szótlanul, kissé átszellemülten hallgatja, itt-ott kis mozdulatokkal bólogatja egy fej a ritmust, kéz billegtet finoman a combon, lábfej mocrogna a fűben... A levegő mégis inkább mozdulatlanul áll a forróságban. Mindenki a helyén, merengve, és közben valami vibrál az emberek között.

Igazi korszellem-idézés...

Flaminiát a bukaresti Therme-ben hagyta. A zsugorodás során a tér és az idő kitágítja a részleteket, ezáltal életeket és időket létrehozva, olyanokat, amik a psziché elsődleges áramlásában nem léteznek. Ott hagyta tehát a fekete hajú, szénszemű Flaminiát visszafogott, gyengéd örömeiben.

(...) A térben, ahol miközben a sötétség ostromolta, nem látott mást, mint papírlapokat és egy sápadt fényt, Konstant Mirának írt, Drágám, ha nem lettél volna visszafogott, fájdalmasan visszafogott ebben az őrületben, nem ismertem volna meg Liubát, aki egy mérhetetlen kiáltással visszarántott a halálból, ahogy te teszed általában, főleg, amikor eltűnsz, ezt a lehetetlen ürességet hagyva magad után. Így ért a kimondhatatlan boldogság, hogy meghallottam a kiáltást, ami a holtak közül visszahozott. Azt mondják, a

különleges tangó, amiből nem hiányzik a gyöngéd erotika, pont úgy, ahogy egy másik kezét tanulsz megfogni... A Mirának szánt levélpapír megtelt,

amikor egy pokoli csattanás hallatszott a kishozza félhomályában. A petróleumlámpa remegése gépies hullámlásba ment át, akár a tenger, a szoba felfedte a könyvekkel borított padlót. Egy másik apokaliptikus trombitához hasonló kiáltás hallatszott, folytonos, süvítő hanggal, kényelmetlen, szomorú, mintha kirántotta volna a cella, az írás, csendjéből... a keze nem hallga-

tott már rá, írása kibogozhatatlan lett, a szoba gyors iramban sötétült el, miközben átfutott az agyán, hogy a helyiség Toma Nouréhoz hasonlít. Felriadt, mintha rántottak volna egyet rajta az alagúttá vált térben.

A vonatkerekek zajára ébredt, Henrivel a mellette lévő ágyban, meg azokkal a koratavaszi szőlőkacs színű szemekkel, amik miatt azt hitte, ismét elszalasztotta az élet egyik vágányát. És hogy ez az, amire ébrednie kellett, hangosan, boldogan egy olyan valóság információinak köszönhetően, amik ébredés után pár perccel ismét feltöltötték az elméjét.

– Hau, hau, Miți bau! – mondta a lány, és Konstantnak beugrottak a zongora billentyűi, amik Henri érintése nyomán hirtelen hullámszerűek kezdtek, mint az óceánok vizei, egy szimfónia, amitől nem tudott szabadulni. Nem lehetett Henri, ez az illúzió pontatlansága, az érzékelés hirtelensége, a valóság csavarja, a felfogás diszfunkciója, az elemi integritás leépítése, a kép lassan eltompult és végül elveszett a fehér ködben. Elaludt ismét, de előtte még volt egy gondolata arról, hogy Bukaresttől távolodott a Gilitől és Loreleitől kapott párnaszerű, megkeményedett brownie-kkal. Olyanok voltak, mint a templomban felejtett perszekurák. És Flaminia Bukarestje nem volt napsütött, mert mokány eső esett a Nyugati pályaudvaron és rágyújtott egy rövid cigire, pont mielőtt a vonat berobogott volna az állomásba. Hideg volt. Nem lehetett Henri, neki nem volt mit keresnie Bukarestben, full time-ban Váradon van. Aztán az álom, akár egy lézerkard, ezt az azték árnyalatú szent mandalából fűzött szálát is elvágta.

Miki Vieru Liuba (regényrészlet)

Dialog

MIKI VIERU (1974) költő, tanársegéd. Felsőfokú tanulmányait Ploiești-en és Nagyváradon végezte. Több önálló kötet szerzője (legutóbb: *Aer în iarbă*, 2012). A Romániai Írók Szövetségének tagja.

hallás az utolsó érzet, ami a halál előtt eltűnik. Na jó, ő úgy kiáltott, mint mikor trombiták hirdetik a tabernákulumok ünnepét... hömpölygött a tér a Mirának szánt írás körül, körülvette a sötétség, amiben a petróleum- és az éjjelilámpa nem lehetnek fényes világosságok, csupán ködök és megtevesztők, ami Konstantban azt a benyomást keltette, hogy nincs ott, ahol lennie kéne. A kéz olyan magabiztossággal folytatja az írást, mint ahogy az égitestek geometriája formálódik... És lehet, te is ugyanígy szeretted volna ezt a lányt, és nem lett volna akadály, mert reaktív ereje kongruens, pont ahogyan kell. Mint egy sakkparti, amiben nem lehet lazán nyerni, hanem mint egy egyensúly, ami az étosznak tetsző visszavágó felé halad, akár egy tangóban, amiben nincs meg a többlet impulzítása és a mozdulatok éles szögektől mentes fluid mozdulatsort követelnek. Egy

Cora Melian elrendezte a kézipoggyászat, leült arcával a menetirány felé: – Bocs, Tomi, de van valami bajom ezzel a kényelmetlen és boszszantó háttal ülésessel, amikor a szárazföldi közlekedésről van szó. Henriette zöld szeme sarkából a mosoly elhúzódott a karikák alá és megpihent Tomi ajkainak szélén, aki gyorsan megnyugtatta: – Semmi vész. Nekem csak az orrmelléküregemmel van probléma, de a menetirány egyensúlyi téma, amit simán megoldok.

– Vajon Konstant mikor ébred fel, vált témát Cora, ahogy a fészengés, ahogy egy fácán, mint egy tavaszi eső, röviden repül át a sűrű pázsiton. – Azt mondta, álmatlan éjszakája volt, de a pihe-nése rövid és mély. Nem hinném, hogy sokáig fog aludni. Valószínű, hogy Szolnok után felébred. – És te, Henriette, mi járatban vagy Budapesten? Koncert?

– Nem, kedvesem, utolsó éves pedagógiai gyakorlat: egy kulturális kvízről van szó, amit végzős középiskolás diákoknak vettem fel. Ez egy megyei tanács által támogatott projekt, amire kaptam is bőkezű szponzorizációt. A gyerekeket elvisszük egy kis detektíves, titokzatos mesének álcázott kulturális turizmusra. A javaslatomat örömmel elfogadták az érintett tanügyisek. Ráadásul a kisebbségi projektekre komoly EU-s pénzeket adnak. A Vic's-ben szállunk meg, a Parlament mögött. A kvíz csapatok közt lesz. Maximális figyelem, magával ragadó perspektíva-játék, a célok többértékek.

– Háh, valami ilyesmit csinált Konstant is a ballagáskor, de szigorúan egyetlen verseskötetben, elég kemény! Úgy tűnik, hogy ti tényleg passzoltok ezekben a kreatív cuccokban, villanyozódik fel Tomi a fiatal fiú nyersségével, aki képes arra, hogy feloldja a nála tapasztaltabbak feszültségét. Még Henriette-tel szemben is, akivel volt egy gallyra ment, futó kalandja pont emiatt a disszonancia miatt, pedig egyidősek voltak. Nem titok, hogy a lányok két lábbal a földön járnak, abban a korban is jobban tudnak tájékozódni, amikor a férfi olyan képzelgésekben stagnál, amik gyakran végzetesek, főleg akkor, ha a döntésképtelenség elég sokáig kitart. De Tomi nagyon jól tájékozódott, főleg mert a fordítással és kisebbségi tanulmányokkal kapcsolatos irodalmi tevékenysége megfelelővé tették, hogy azok közt a szerencsések közt lehessen, akiknek redíthetetlen helyük van a kulturális térben, a konkrét kreatív vonal már szóra sem érdemes.

– Igen, itt ő is egyetértett, nekem dedikálva a henris verset, amikor épp befejeztem az évet, ami-

kor még voltak vele kurzusaim. De elég titokzatos, mondd csak, mi a helyzet, mert te jobban tudod. 1998-ban javasolták ezt a projektet, a francia nyelv volt a központban, nem is akárhogy. Egy 100 versből álló blokk minden versszak után el lett vágva, módosítva és elősegítve az n és t kombinációit, amik egy magas szintű lírikus játékot eredményeztek és három választási lehetőséget kínáltak, a szimbolistáktól kezdve egész a Jaques Prevert zónáig, felvállalva, hogy elég feszült volt a helyzet a kortárs verssel Franciaországban. De én ismerem azt a szövegét. Konstant az egyetlen rajtam kívül, aki verseket írt hozzád, mi egy pár voltunk, de ti nem! Lenyűgöző néha ahogyan megéli az intenzitást. Azt mondhatnád, hogy játszik a térrel és az idővel, a metafizikával. Egyedül van, annyira övé Várad, mint senki másé, és mi ezt fel sem tudjuk érni ésszel.

– Miți mau, Miți mau, közeledünk Budapesthez, nyisd a szemed. – És Henri hosszú, zöld tekintete ismét az álom zavartságára szegeződött. Egyszeriben rájött, hogy minden, ami az álom előtt volt, messze van. (...) A hirtelen valóságot Cora és Tomi szakította félbe, akik gratulálni akartak a magához téréséhez:

Párbeszéd

KEMENES HENRIETTE (1988, Nagyvárad) költő, műfordító. Három évig a *Várad* folyóirat szerkesztőségi titkára volt, 2021-től az *Újvárad* vezető szerkesztője.

– Megtaláltuk a Henrinek írt versedet! Tudod, hogy csak mi ketten dedikáltunk neki verseket? Tomi gyöngyház színű arca Konstant számára olybá tűnt, mint egy pantokrátor és egy Toma Nour kombinációja, és nem talált más válaszlehetőséget, mint:

– Legalább ti elég komoly kapcsolatban voltatok. Minket szétzilált a rendszer és a kedvezőtlen körülmények, helyesbít Konstant öblös hangon, ez a párkapcsolati tánc, mint a bolygók szent geometriája.

– Érdekes ez a nézőpont, hogy úgy látod az emberi kapcsolatokat, mint a bolygók szent táncát, – teszi hozzá izgatottan Cora. Nem akarsz felolvasni az új versedből?

– Nem tudom fejből, kívülről, hogy úgy mondjam, csak belülről ismerem, – ültetett el egy

kis nyelvi sznobizmust a beszélgetésbe. Eléggé ciki és kínos, szálnalmas lelkek, ágrólszakadt értelmi-ségi poénok a 80-as évekből, mondta magában, de szemmel kísért a többiek örömét, főleg a Tomiét. Tomi már nem érzett magában bizonytalanságot a fiatal irodalom bemutatásakor, főleg, hogy Románia, Orhan Pamukkal egyetemben tiszteletbeli meghívott volt a Mammutban helyet kapó budapesti vásárra.

– Gyere, mondj már pár sort, nekem személy szerint eszméletlenül tetszett a vers, főleg, hogy abban az időben Henrivel tényleg együtt voltunk! – Annyit mondhatok, hogy egy esős napon jött az ötlet, október vége, kiürült campus és csontokig hatoló nedves, kegyetlen hideg, lecsupaszított vizes fatörzsek, keskeny úttal, ami összekötötte az egyetem épületeit, a távolban észrevettem egy piros esernyőt, ami jobbra és balra dülöngélt. Így elképzelttem annak a gondolatait is, aki az esernyő alatt volt. Ahogy közeledtem, a sorok egymás után jöttek felindulásból és amikor odaértem végre a piros ernyőhöz, a zenei egyetem lépcsője mellé, a göndör, szőke boglya legyőzte az esőt és mindent elsőprőnek, lírainak, felmagasztalónak tűnt, főleg, hogy egyedül voltunk a campus hatalmas parkjában és abban a lehangelő tájban mint ha csak mi laktunk volna. Henriette hajának csillogása, a piros esernyő, ami verseket hozott elő belőlem, miközben a késő őszi táj, az a véget nem érő esős, a nedvességbe gyömöszölt hideggel, mint egy maszk, takarta el arcunk határtalan boldogságát.

– Nekem tetszett az a fordulat a *Two for jazz*-ből, hogy miként vésnénk a campus fáinak a kérégebe, hogy egy bűnözőpáros lennénk veled. Tomi is mosolygott fekete hajfürtjei alatt, amik a hasonlóan fekete szemöldökébe csüngtek. Arca gyöngyház, akár egy bizánci pantokrátor. Sokan nem tudták, hogy mire gondoljanak, Bölöni minimalista tájképeire, vagy Szegény Dionüszoszra, netán Aurel Pantea *Feketén feketéjére*, vagy tán Cavazielre, mint egy krisztusi árny. Onnantól kezdve Konstant látta, amint Tomi szemei, mint két fekete tó terülnek szét az arcán, mint amiknek a vize ráloccsant az indokolatlanul fehér fogait feltáró szavaira. Közben Cora az ajtón belépő baktertől azt kérte, készítsen gyorsan négy kávét, hogy „elszívassák” két vagon között, mondta ártatlanul pirulva, amit semmiképp sem lehetett elutasítani, „de várjon, kisasszony, amíg elhagyjuk Püspököt”, nézett a bakter balra le, olcsó de stílusos cinkossággal, mégis megengedően. És mintha a rövid párbeszéd meg sem történt volna, mosolygva és arca pirosától színes ajakkal kérdezi:

– Te hol szállsz meg, Tomi?

– Te, furcsa, de a nagybátyámnál, aki Amerikából jött haza és van valami lakása Budapest belvárosa környékén, egy kisebb utcában valahol... – Mi olyan fura abban, hogy csak miattad jött haza Amerikából?

– Nem, dehogyis, valami pénzügyi dolgokat kell elintézzem, az a fajta ember, aki hallani sem akar Európáról és számára Európán belül Románia nem is létezik. Fura, mert egy titokzatos ember, aki több évtizede települt ki Amerikába, valami meló, én sem tudom neked megmondani, mi. Tulajdonképpen nem is ismerem.

– Hogyhogy nem ismered a nagybátyádat? Egy olyan emberhez mész, akit nem is ismersz? – Igen, valami ilyesmi. És úgy tűnt, a dolgok komolyabbra fordultak a néhány pillanatnyi hallgatást követően, miközben ez a komolyság ki is ült Tomi arcára. Ez nem kerülte el Cora figyelmét, aki hirtelen nyomást gyakorolt rá, Henriette-re jellemző bizonytalan képet vágott, olyat, mint amikor nem akarsz a keresztkérdések boxringjének sarkába szorulni.

– Hát igen, – válaszolta Tomi visszahúzódoan, – soha életemben nem találkoztam még vele. – Tehát egy olyan emberhez mész, akit életedben nem láttál, és azt sem tudod, hogy néz ki. És ha véletlenül CIA-s, FBI-os, NSA-s vagy mondjuk egy busásan megfizetett politikai bérgyilkos? – Henri szemei eléggé tágra nyíltak ahhoz, hogy görbületük egy ismeretlen csodálkozás felé nyissanak.

– És nekem sosem meséltél semmit erről az emberről, amíg együtt voltunk?

– Nem ismerem, mondom, nem találkoztunk soha! – háborodott fel.

– És a nénikéd?

– Na ez az. Tulajdonképpen a nénikém a valódi rokonom, anyám nővére. De ő egy elmeegógyintézetben van valahol az Államokban, ahol élnek.

– Azt sem tudod, hol laknak?

Tomi lépésnyire az idegösszeomlástól, de szórakozottan emeli fel a kezét:

– Várjatok, mert nem tudtok mindent. A nénikém csőbe akarta húzni a nagybátyámat és be akarta utaltatni egy elmeegógyintézetbe, de a bácsikám rájött és kicselezte, ő záratta be a neni-

kémet, és most olyan, mintha egy szigorúan őrzött börtönben lenne, a nagybátyám pedig szabadon van.

Henri szeme már két bazinagy smaragd volt, Cora ajkai felfedték sűrű, fehér, hóesésszerű fogso-rát, Konstant gyorsan szürcsölte a kalauzól kapott kávé-t és próbálta oldani a helyzetet, de a kíváncsi-ság már eluralkodott rajta is, főleg, hogy nem volt hol megszállnia Budapesten, ahová szórakozni ment, tinédzserként és kései tinédzserként hozzá-szokva a verlain-i és rimboud-i extravaganciák-hoz.

– A helyzet most már Graham Greene-féle detektívstorinak tűnik, tarantinós beütéssel. Elpirult, amikor észrevette, hogy akaratlanul sza-botálta, oldani akarván a helyzetet, inkább olajat öntött a tűzre. Meglepetésére, épp ez volt az a kat-tanás, amivel a figyelmet magára irányította, időt hagyva Tominak, hogy megtalálja, összesöpörje őket és líraibb formába öntse a szavait. De líraib-ban, mint ahogy a helyzet hozta, szinte lehetetlen lett volna, míg:

– A nagybátyám a Szív utcában lakik, strada Inimioarei románul. Akár ki is mehetnénk a kör-nyéken meginni pár sört, főleg hogy Henri sem lakik messze, te pedig abban a megaközponti fan-tomhotelben a Parlament mögött.

– Nem mondanám fantomnak, láttam fotó-kat a neten, felújítás alatt van, és úgyis egyetlen éjszakáról van szó, mert másnap indulok Londonba.

– Én Budán vagyok, fent a Szent János tér közelében, a Mammut II után, egy nagyon faszta szecessziós kapualjban, – válaszolta Henri, – fél órára tőletek.

– Rendben van, kicsattanok az örömtől, irá-nyította át figyelmét Konstant, mert nekem nincs hol megszállnom, de Budapest egy csodás metro-polisz és az éjszaka a legjobb tanácsadó. Csodálkozó emotikonok ültek ki a fülkében lévő társaság arcára. Tudták, hogy Konstantot vonzzák a utcák és a városi környezet, ismerték már, ettől függetlenül, a bizonytalanságtól még a vele egyidős Corát is mindig kirázta a hideg. Henri és Tomi már le voltak ragadva egy hasonló helyzet-ben. A mobilitás, amiben Konstant élt, anélkül, hogy érdekelt volna az egész, egy költői kinyilat-koztatás volt, ami a Juif errant-tól a bohém kirá-lyokig tartott. De a bohémság akkor bohémság, ha van pénzed hozzá.

– Kölcsönvettem egy telefont Andra irodájá-ból. Az első volt, aki a Facebookra kiírt posztjára reagált. Az az igazság, hogy a telefonok eléggé felesleges kiegészítőkké váltak a magukban hor-dozott technológiához képest, ami százszor nagyobb horderejű, mint például az Apollo misszi-ók fedélzeti komputere, és ami, ha nem az Iphone-ról lenne szó, ami néhány széria óta, sok éve ugyanolyan jól tartja magát, de úgy drágul, mint a Vuitton táskák, lehetnének alkalmi ékszerek is. A necces az volt, hogy mindig elvesződött az infor-máció. De a menü átvihető egy speciális kitbe, a netre feltöltve és onnan letöltve, a mobiltele-phon-hálózatok lehetővé tették ezt is. Egy olyan digitalizáció felé halad minden, ami nyomot fog hagyni magán az emberiség egyre kilátástalanabb, egyre viharverttebb sorsán. Tomi és Henri számára, akik vagy 20 évvel voltak fiatalabbak, egy ilyen életforma már-már a fantasztikum határát súrol-ta, Cora pedig túlságosan szigorú volt a társadalmi helyzetében, hogy az elméletből a valóságba men-jen át.

– Tehát te, aki a nagybátyád lakásában fogsz megszállni, annál, aki bolondokházába dugta a nénikédet, és akit még sosem láttál, és Konstant, akinek nincs hol aludnia, majd csináljatok reklá-mot a Román Írószövetségnek és a román iroda-lomnak, amik annyit sem fizetnek nektek, hogy vegyetek egy sört a Szenthogyszív téren? Henri kétségbeesettebbnek tűnt, mint valaha. – Ugyan már, Henri, váltott át kedveskedően ara-nyos hangnemre Konstant, te, akivel a fák kérgébe vésném, hogy *two for jazz*, és akivel Dillingert meg-szégényítő bankrablásokat követnék el, éppen te féltesz engem, hogy nem találok fel magam a budapesti éjszkában? Az egyetemről sem raktak ki húsz év után se, mert nem volt hogy, pedig ahhoz a környezethez képest tényleg extravagánsabb vagyok a kelleténél.

Az ablaküvegen fénylett a Tisza ködje, pedig kezdett beállni a tavasz. A fák, mint valami sorok-ban álló csendőrök. Konstantnak eszébe jutottak Cora szavai: *sárga levelek úton Budapestről visszafelé, álmomban rablók jöttek és én elfelejtettem az erdőt bezárni.*

– Lehet, hogy a nagybátyád büsze arra, hogy ilyen vagány unokaöccse van, lehet, jóban akar lenni veled, lehet, elvonatkoztat a társadalmi, ideológiai kontextustól és jófej pasas, egy félelme-tes, kormány által fizetett maffiózó bőrébe bújva, mint a szárnalmas telepi gengszterek. A pusztai köd nem olyan, mint amiről a könyvek írnak, a Pannon síkság szép volt, a szétterülő nyerszöld

nem volt száraz, a távoli városok Debrecentől Szolnokig és azután, skóciai Kilmarnocknak tűntek. Konstant már egy olyan múlt felé haladt, ami vállait megrázva téríti észhez, Tomi összeszorult szívvel igyekezett megpihenni a Szív utcába, Cora gondolataiban Londonban járt, ahol a szerelme valahol Heathrowban várta, és Henri a kulturális kvízen és egy egyszerű zongoradarabon gondolkodott, olyanon, mint az *A distance there is*, a Theatre of Tragedy-től.

A Keleti levegője az illékony hőség hatalma alatt volt. Vagy lehet, csak őket uralta egy érzés, mely felzengett, mint a kalapácsok hangja a hosszasan hangolt zongora húrjain. Épp csak annyi, hogy tökéletes legyen. Egy tökéletes nap, olyan mint azok, amiken megváltozik az életünk, hirtelen és észrevétlenül. Úgy, mint amikor arra se marad idő, hogy észrevedd, az idő olyan gyorsasággal múlik, mint ahogy hajnalhasadáskor az éjszaka a szeméttárolóba zuhan.

Az űrbe való kikötés lassúságával érkezett be a Brassó – Keleti szerelvénye a pályaudvarra, ahol

ők négyen mellékes nyugtalansággal szálltak le, a kerekés bőröndök hangja a járólapokon úgy tűnt, mintha az eső kopogna. Egy Jean Gabin arcú James Bond fogadta őket a The French Connection-ból, tengerkéek öltönyben, fehér hajjal. Tekintetével Corán és Konstanton Tomihoz szólt:

– Tehát ők a barátaid. Szelíden váltanak néhány pillantást egymás közt, amiből mind-egyiküknek világos lett: ez az ember annyi mindenről tud, hogy értelmetlen lenne belebonyolódni a részletekbe. Egy fehér hajú, fekete öltönyös vikáriusnak tűnt, egy katolikus papnak, akinek nincs mit bizonygass, mert ő egy mindentudó jezsuita. Feltolja szemöldökére sötét napszemüvegét. Váratlan jámborság sugárzott a man in black cuccokba bújt Téalapó szemeiből, amit Cora és Konstant rögtön megértett, Tomi és Henri számára megmagyarázhatatlan volt. Budapest minden szeglete és domborulata mosolygott a jövevényekre.

KEMENES HENRIETTE fordítása

Lajtos Nóra

Avarszag és szilvaíz

Avarodik a táj. Ha jól tudom, nincs ilyen szavunk, de miért ne lehetne. Az őszbe csavarodó természet képét mindenki ismeri a Költőtől. S mert itt van az ősz, itt van újra, a hulló levelek tánca, násza felidézik a jelent, mert szép az, amit látok: a sárguló évszak pillanatfelvételei. Vivaldi fájón melankolikus hegedűszólója hasít belém, a lassú tétel elégiája, majd a virtuóz-dallamkergető, szélforgó Allegrettoja, míg csak le nem csendesedik a dallam, s ki nem fut az őszi éjszakába. Olykor zizegő falevelekben gázolok az itt-ott bokáig érő avarban, máskor ázott földszagot érzek, és ez jó. Most ősz van, és csend, és avarszag és szilvaíz. Egy szőlőszembe befúrja magát egy lopódarázs. Talán nem is egy, több is. Édes nedűt szívnak magukba, s velük együtt mi is. A természet tenyerén ülni olyan, mint Isten tenyerére dőlni. Hanyatt fekve, arccal a végtelennek, felhők ráncolt homlokát látni olykor, amint később kisimulva tovább vonulnak. Képzeltben lefestem magamnak a tájat: kék lesz az ég és zöld lesz a fű, az őszirózsák színpompás fejeikkel nyújtózkodnak felém, azokat is felviszem a vászonra, hogy akkor is megmaradjon a látvány, ha az egyszer tovaszökken a télbe. De egyelőre az ősz hintázik a játszótéren is, látom, amint fel-le repül, akár a gyerekkorom. Minden olyan természetesen harmonikus: az őszi táj csendessége, ahogyan lelassulnak a dolgok, amint vállamra ül az egyre gyengülő fénysugár, vagy miként elválunk egymástól, mint ágtól az őszi levél.

Lassan eljön a bekuckózás ideje. Illatgyertyákat veszek, azok fényénél írok, ha eljön az alkony. Citromfű és fahéj illata keveredik a szobában. A pléddel előbb letakarom az ágyat, később magam is aláújok, mint az avarban megbújó gombafejek, úgy kandikálok ki alóla. Mert közben gombaszedő délután is van, már aki ismeri jól a gombafajtákat. S amikor szél suhan el az alföldi táj felett, vagy táncot rop egy varjúpár, még hiszünk az őszben. Hiányoznak a gólyák, a mosolygó almák, a megpirult napraforgótáblák, a nyári madárkórus, a felhőtlen égbolt, a tikkasztó delek. Nyirkosak a hajnalok: néha talán fagy is éjjelenként. Hangya cipel hátán egy morzsaszemet. Majdnem eltaposom, de észreveszem. Így indul a reggel. Biztatóan. Hogy

nem tapostam el, hogy talán eljut oda, ahová tart. És hogy én is eljutok az őszi nagytakarításig, a nyári holmik elspájzolásához, az őszi elővételéig. Meleg pulóverekbe költözik az ősz hirtelen, s ott lakozik egészen tavaszig.

Lassan lépelek a sétányon, az ázott falevél csúszós lehet, nem ildomos rálépni. Az októberi vértanúkra emlékezünk, majd a forradalom lyukas lobogója leng bele a térbe és a történelmi időbe egyaránt. Mindenszentekkor kivirágzik a temető, az éjszakában világító-pislákoló mécsesek hirdetik a lelkek fénylő, de láthatatlan arcait. Szerettem a novemberet: akkor ömlött nyakamba a Tejút, Isten gondolt egy nagyot, s nekem adta a legfényesebb csillagot.

Talán őszi szíromkabát lennék, ha most meghalnék hirtelen, gomblyukaim fekete kottafejek,

Esszé

DR. LAJTOS NÓRA (1977, Püspökladány) irodalomtörténész, költő, író, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötetei: *Cserbóka, gyermekversek* (Hungarovox Kiadó, 2022), *A tölcserjázmin éneke, Istenes versek* (Cédrus Művészeti Alapítvány, 2021), *Példázat és etika, Sánta Ferenc rövidprójájáról* (Magyar Napló Kiadó, 2019). Debrecenben él.

zsebeimbe rejteném el a szünetjeleket, s akkor venném elő őket, ha már minden hang halkan hazaillan, s marad utánuk síri csönd és mollba hajló emlékezet. Életem, úgy érzem, egy nagy, őszi felhőbe karcolt cisz-moll keringő. Hullámozó dallamtenger vagyok, a partok ütemvonalai elsodoródnak a térben. S Isten eljátssza az utolsó Andante tételt. Szépen, lágyan, cantabile módon: énekelve, a dallamot kidomborítva. Háromnegyedes lüktetésben tűnik el az ősz a november végi ködben. S én hallgatom, szívembe fészkel egy kicsit a fájás, hogy az újabb őszre még egy évet várni kell.

Októberre már megkezdődött a tanítás: iskolában, egyetemen egyaránt. Azt hallom, olvasom, hogy egyre több a diszlexiás és diszgráfiás gyermek. Vajon így van-e? Ha igen, mi lehet ennek az oka? Egyáltalán: mit jelent ez a két fogalom a szakmában, és mit a valóságban? Lehet-e tenni ellene, és hogyan? S vajon mi az ára, ha sokan maradnak funkcionális analfabéták? Őszelön ezekről a kérdésekről tandemezünk.

(Bácsi János)

Még mindig sokan gondolják úgy, hogy a gyermek a diszlexiát vagy a diszgráfiát az iskolában kapja el, mint az influenzát. Ennek a megközelítésnek lehet valami valóság alapja, hiszen az iskola állítja először olyan követelmények elé a gyermekeket, amelyeknek néhányan nem, vagy

akkor diszgráfiáról beszélünk, vagyis írászavarokról. Néha e két nyelvi zavar társulhat egymással, de ha csak az egyik is fennáll hosszú időn keresztül, ha a gyermek nem részesül a szükséges fejlesztésben, akkor a diszlexiája vagy diszgráfiája tanulási nehézséget fog okozni, negatívan hat iskolai teljesítményére, megnehezíti a társas kapcsolatteremtést, sőt a későbbiekben nehezítheti a munkahelyi beilleszkedést.

Magyari Sára rovata

Diszlexia – diszgráfia. Egyre többen?

Nyelvtől függetlenül a lakosság 5-7 százalékát érinti a diszlexia vagy a diszgráfia. Az arány nem nő vagy csökken, de egyre finomabb mérőeszközeink vannak, így egyre pontosabban állítható fel a diagnózis, így szerencsére a *diszesekeket* nem sorolják már a mentálisan retardáltak közé, hanem általános tantervű osztályokban a többi tanulóval együtt oktatják őket. A diszlexiás gyerekek között magas az átlagos intelligencián felülivel rendelkezők aránya. Nagy részük tizenkét éves korára leküzdözi a diszlexiát.

A diszlexia és a diszgráfia okai sokfélék lehetnek. Bizonyítottan örökletes is, hiszen a diszes szülők gyermekei esetén tízszer gyakoribb a diszlexia előfordulása, mint a lakosság más eseteiben. A diszlexia okai között szerepel a hallászavar, amikor az auditorikus percepció nem elég érett arra, hogy két hang között bizonyos minimális különbséget érzékeljen. Ilyen például a *p-b* pár, ahol a két hang képzése csak annyiban tér el, hogy az egyik esetben rezeg a hangszál (*b*), a másikonál nem (*p*), és ezt a rezgést nem lehet látni, csak hallani. Ilyen esetekben a hallás fejlesztése kerül előtérbe a terápia során. A látást is tanuljuk, és ha egy gyermek látórendszere nem érett még, például nem elég fejlett a „Mi?” pálya, ami felismeri az alakokat, akkor bizonyos betűket téveszteni fog, ilyen az *u-n, b-d stb.* A diszlexiások nem összevissza tévesztenek hangokat, betűket, hanem szisztematikusan, vagy azokat, amelyek hangzása nagyon hasonló, vagy azokat, amelyek írásképe tükröztethető egymásba. A látókéreg másik területe a „Hol?” pálya, amely többek között a sorrendezésért felelős, vagyis itt érzékeljük, mi van közelebb, mi van távolabb, mi van jobbról, mi van tőle balra stb. Ha egy gyermeknél ez a terület még nem elég fejlett,

Tandem

BÁCSI JÁNOS (Szeged, 1956.) a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott gyakorlóiskolai igazgatója, általános és alkalmazott nyelvész. Apáczai-díjas pedagógus.

nem mindenben tudnak megfelelni, ez a követelmény pedig az olvasás és írás elsajátítása. Az olvasást és az írást vizuális nyelvnek is nevezhetjük, megkülönböztetve ezzel a beszédétől, a verbális nyelvtől. Beszélni a legtöbb gyermek úgy tanul meg, hogy észre sem vesszük, az olvasás és írás elsajátítása pedig leginkább egy idegen nyelv megtanulásához hasonlítható, amihez nagyon sok idő és munka, türelem kell, és nem megy mindenkinek ugyanolyan iramban.

Ha egy gyermek nem tud adott időre adott szinten megtanulni anyanyelvén olvasni, akkor diszlexiáról beszélünk, ami érintheti mind a hangos, kifejező, mind a néma, értő olvasást, vagyis a legegyszerűbben fogalmazva: a diszlexia olvasászavar. Ha pedig egy gyermek adott időre nem tanul meg a követelményeknek megfelelően írni,

Beszélni a legtöbb gyermek úgy tanul meg, hogy észre sem vesszük, az olvasás és írás elsajátítása pedig leginkább egy idegen nyelv megtanulásához hasonlítható, amihez nagyon sok idő és munka, türelem kell, és nem megy mindenkinek ugyanolyan iramban.

akkor gyakran visszafelé fogja olvasni a szavakat, vagyis a *ló* helyett *ól*, az *őt* helyett *tő* stb. hangsort fog olvasni. Ilyenkor sorrendezési feladatokkal lehet fejleszteni az adott területet. Lehet még a diszlexia oka a rövid távú memória kapacitásának a hiánya. Ez a memóriatípus az, amely soha nem üres. Biztosan játszott már mindenki olyat, hogy most nem gondolok semmire. Ilyenkor a rövid távú memóriánkban az a mondat van, hogy most nem gondolok semmire. Ahhoz, hogy megtanuljunk olvasni, a rövid távú memóriánk kapacitásának el kell érnie minimum öt egységet, vagyis öt különböző dolgot egyszerre a memóriánkban kell tartani ahhoz, hogy ki tudjak olvasni egy szót. Ha egy gyermek rövid távú memóriája még nem éri el az öt egységet, akkor a memóriáját kell fejleszteni, amihez bármilyen memóriajáték jó, és ezeket szeretik is a gyermekek. Van még a diszlexiának egy nagyon kis hányada, aminek az okát nem tudjuk megmagyarázni.

Ha felmerül az írás vagy olvasászavar, mindig kérjük szakember segítségét, a tanító pedig differenciáltan fejlessze! Nem lehet a diszlexiát azzal gyógyítani, hogy egyre többet és többet gyakoroltatom az olvasást, hiszen az olvasási készségnek éppen hiányzik egy eleme (látás, hallás, memória), ami nélkül az olvasás nem működik. Ez olyan, mintha az úszni nem tudót mély vízbe dobnám, hogy gyakorolja az úszást.

(Magyar Sára)

Nézegetem a PISA-felmérések eredményeit (Programme for International Student Assessment = nemzetközi tanulói teljesítménymérés programja), amelyek jelzik, egyre siralmasabb a helyzet. Ezek a felmérések háromévente történnek, ahol a 15 évesek képességeit mérik a szövegértés, az alkalmazott természettudomány és alkalmazott matematika területén. Lehet, bonyolultnak hang-

zik a dolog a megnevezés alapján, de gyakorlatias, a valós életben való boldoguláshoz szükséges tudást mérik ezek a tesztek. Ha jól emlékszem, a 2018-as mérés alapján a romániai kamaszok 40 százaléka funkcionális analfabéta, ebből egyharmad lány és kétharmad fiú. Mindkét arány ijesztő. A negyven százalék, az majdnem az akkor 15 évesek fele, s az, hogy kétszer annyi fiú teljesít nagyon gyengén a szövegértés terén, félelmetes. Nemcsak az egyéni boldogulásuk miatt, hanem a társadalom működésére nézve is. Hiszen a mi kultúránkban a vezetői pozíciók nagy részét a férfiak töltik be. És a tapasztalat azt mutatja, be is töltik: ha tudnak írni-olvasni, ha nem.

Tudományos megközelítésben nagyon szer-teágazó a *funkcionális analfabetizmus* meghatározása. Közérthetően azt mondhatnánk, hogy az egyén felismeri ugyan a betűket, el tud olvasni egy szöveget, de nem érti azt, nem működik például a lényeglátás. Vagy bár ismeri a számokat, de nem képes műveleteket végezni velük – a fejben számolás mint rémálom jelenik meg ebben az összefüggésben. Csak halkán jegyzem meg, hihetetlenül sok „tanult ember”, „művelt ember” is ide tartozik. A gond pedig az, hogy az ilyen emberek könnyen

Tandem

MAGYARI SÁRA nyelvész, újságíró, a PKE docense. 1976-ban született Nagybodófalván. Rovata van a Temesvári Rádióban és a Nyugati Jelenben. Legújabb kötete: *Sügérségtől incelegjig – női szemmel* (HKE, 2021).

átverhetőek, könnyen manipulálhatóak, hiszen főleg annak hisznek és hihetnek, amit hallanak, látnak, nem annak, amit olvasnak. Most ne menjünk bele a becsaphatóság egyéb okaiba, de majd az is megér egy Tandemet.

A *diszlexia* részképességzavar, amikor nehezen megy a betűk, számok, szavak felismerése, írásban a betűk felcserélése, az olvasott szöveg értése nehézkes vagy egyáltalán nem működik. A *diszgráfia* írászavart jelent, lehet teljes írásképtelenség vagy részleges. Lehet a diszlexia írásos tünete, de rossz mozgáskoordináció eredménye is. Az okok lehetnek biológiaiak (fejlődési, pl. az idegrendszer sérülése következtében) és lehetnek környezeti, ide tartozik a lelki sérülés is. A káros környezeti hatások érdekelnek jobban. Úgy tűnik,

A 2018-as mérés alapján a romániai kamaszok 40 százaléka funkcionális analfabéta, ebből egyharmad lány és kétharmad fiú. Mindkét arány ijesztő.

ide tartozik az okoseszközök nem megfelelő használata, a képiség felerősödése az orális szemben, de befolyásoló tényező lehet a mozgásszegény életmód is.

Bevallom, néha megijedek. Több ok miatt is. Egyrészt a gyermeknevelési szokások átalakulásában érzékelek sok káros hatást – az önmagukra hagyott gyerekek korszakát éljük. Nem fizikailag vannak magukra hagyva a legtöbb esetben, hanem eszközök közé vannak számúzva. Másrészt egyre inkább úgy vélem, hiábavaló az oktatási rendszerünk. Valahogyan úgy érzem magam, mint Vörösmarty, mikor feltette a *Gondolatok a könyvtárban* c. versében a kérdést: „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” Maradjon ez költői kérdés! Legyen inkább problematizáló!

Harmadrészt megijedek olyankor is, amikor többé-kevésbé tudatosan fordítják ellenünk, hogy nem tudunk, nem akarunk, és nem szeretünk olvasni. Mert fejvesztés terhe alatt írom le: elsősorban nem az irodalmi szövegek olvasására és értésére van szükségünk. Hanem a hétköznapi szövegekre: értesítések, ajánlatok, szerződések stb. tartoznak ide.

Több saját példám is van, mennyire fontos lenne végigolvasni és megérteni a szövegeket. A

legutolsó esetet osztom itt meg: a telefonbérletem megújítására küldtek egy ajánlatot. A telefonos beszélgetésben többször rákérdeztem, ha ilyen sok mindent ajánlanak a csomagban, változik-e a bérlet ára. Többször megerősítették: nem, ugyanaz marad az összeg. Kértem, küldjék el, hadd olvassam át, aztán majd döntök. Szerződés megjött: nyolc oldal, apró betűkkel, 1-es sorközzel. Szemüveggel, szótárral és türelemmel előkészülve nekiálltam. Hát persze, hogy drágább lenne a bérlet. Kijelöltem az összeget, visszaküldtem a szerződést, s mikor telefonon egyeztettem a cég képviselőjével, jött az őszinte válasz a részükről: Nem gondolták, hogy el fogom olvasni a szerződést!

És kimondatlanul az is benne volt, hogy nem fogom elolvasni, mert tudom magamról, úgysem értem, mert úgymint lusta vagyok. Ez csak egy történet a sok közül. A látszólag olvasni-írni-számolni tudók világából, ahol arra számítanak, hogy úgysem megy ez mindenkinek. És sérül az önérvényesítés, a boldogulás. A minőségi élet élésének lehetősége. Közben van az a majdnem 40 százalék, akiknek kétharmada fiú. A gyermeknevelésben az apa képe, a férfiminta a meghatározóbb: ha apa olvas, akkor a gyerekekből inkább lesz olvasó felnőtt, mintha csak anyát látnák olvasni. Igen igazságtalannak tartom a dolgot, de attól még az élet ezt hozza.

Nem attól tartok, hogy lassan elfogynak az írni-olvasni-számolni tudók, hanem attól, hogy egyre mélyül a szakadék a szövegértésben jól teljesítők, a nyelvi képességeikkel jól bánók és a nem jól teljesítők között. Ez pedig agresszivitáshoz vezethet: egyik oldalról egyre több lesz a frusztráció, a másik oldalról a manipuláció. Mert az olvasni-írni-számolni tudók esetében sem nő a jellemesség arányosan a kognitív képességekkel. Ehhez valami más kellene. Leírni sem merem, hogy mi...

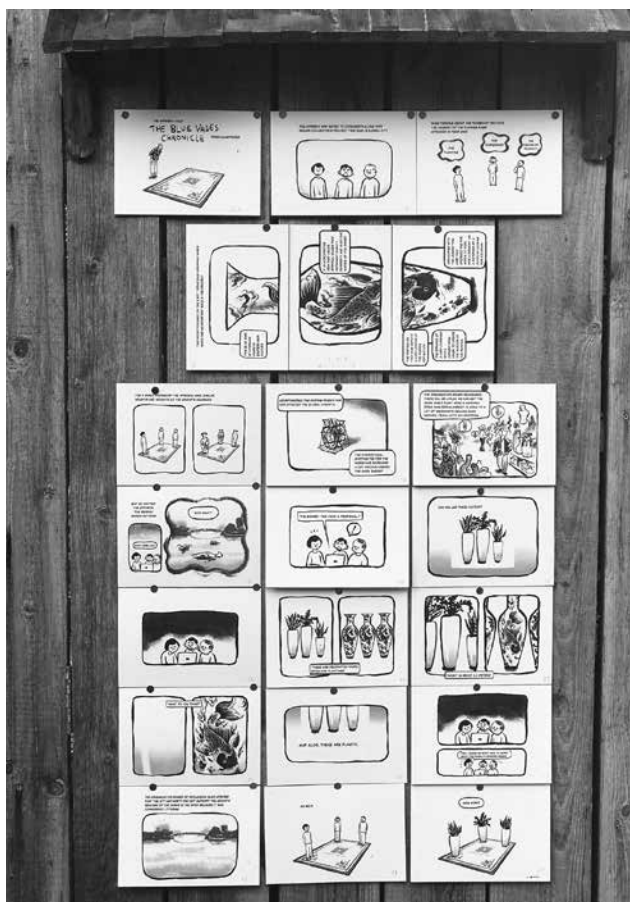
Kasseli történetek. Documenta 15*

Kassel pontosan akkora lakosságú város, mint Nagyvárad. Sajnos a második világháborúban szétbombázták, és az óváros faszerkezetű házai porig égtek, így csak elképzelni tudjuk, milyen bájos lehetett az ógermán Kassel. Valószínű soha nem hallottam volna róla – és talán mások sem – ha nem találja ki újra magát a művészet otthonaként.

Kassel nagy dobása az, hogy itt rendezik meg a nemzetközi művészeti megakiállítások legelitesebb seregszemléjét, a Documentát. 1955-ben Arnold Bode úgy döntött, hogy visszavezeti a művészet világába a második világháború okozta traumától letarolt Németországot. A náci ideológia „degeneráltnak” tartotta és üldözte azt a modern művészetet, amit a művészettörténet azóta is a legértékesebbnek tart, így a német társadalom egy időre teljesen elszakadt az európai és

amerikai művésztől. Arnold Bode be akarta hozni a lemaradást, és nemzetközi kiállítást rendezett éppen Kasselben. A kiállítás nagy sikerére való tekintettel, a Documenta további kiadásokat élte meg. Az első négyet maga Arnold Bode rendezte, és az utóbbi évtizedekben már megszokottá vált, hogy a Documenták között öt év telik el. A velencei biennálétól eltérően, amit sokan túl kompetitívnek, túl populárisnak és a műpiac igényeihez igazodónak tartanak, a Documenta az igazi connoisseurök világa, ahol sztárkurátorok mutatják meg azt, amiről a következő években beszélni fognak a művészi világban, az éppen kialakuló trendeket, a művészet jövőjét. A Documenta nem trendeket követ, hanem trendeket talál ki.

El tudom képzelni azt, hogy Kassel négy és háromnegyed évig alussza Csipkerózsika álmát, majd száz nap erejéig nagy épületei (A Frideri-

Kultúra 41

HORVÁTH GIZELLA (Nagyvárad) a Partiumi Keresztény Egyetem professzora, szakterülete az esztétika, a művészetfilozófia, a vizuális kultúra. Legutóbbi kötete: *Egy fal között* (Partium Kiadó, 2020.)

cianum, a nemrég épült Documenta Halle, a Stadtmuseum, a Grimmwelt Kassel), elhagyatott épületei (pl. a központban lévő raktár, ami idén a ruruHousenak adott otthont, vagy a használaton kívüli uszoda, a Hallenbad Ost), a Fulda partja, a város parkjai és terei megtelnek művekké és emberekkel, akik térképpel a kezükben lázasan keresik a Documenta különböző helyszíneit.

Az idei 15. Documenta még a szokásoshoz képest is szokatlanabb, innovatívabb volt. Ugyanis idén nem egy (fehér, nyugati, férfi) kurátort kértek

* Jelen szöveg a „Szimplán kortárs” projekt keretén belül született. A Partiumi Keresztény Egyetem Képzőművészeti szak projektjét a Sapientia Alapítvány – Kutatási Programok Intézete támogatja.

fel a szervezésével, hanem a ruangrupa nevű indonéz művészi kollektívát. Valószínű eddig is érzékelhette a látogató, hogy amit eddig gondolt a művészetről, a Documenta után meg fog változni. Viszont azt sejtem, hogy a mostani Documenta talán a legnagyobb elszakadást jelenti attól, amit általában a művészetről gondolni szoktunk. Vegyük sorba.

Nem művek, hanem projektek

Amit az idei Documentán láthatunk, azt leginkább participatív művészetnek nevezik. A művészet olyan formája, ahol a művész/művészek kitárlának egy koncepciót, ami csak más emberek hozzájárulásával kel életre. Jellemzően ezek a projektek ennél kicsit többet jelentenek: társadalmi gondokkal foglalkoznak, gyakran a bevont közösségek valamilyen problémával küszködnek – szegénység, kirekesztettség, jogok megtagadása stb. Így ami létrejön nem egy tárgy, hanem egy projekt: cselekmények sorozata, amit nem-művészekkel együtt hajtanak végre, több ideig, és ami állhat közös eseményekből, workshopokból, beszélgetésekből, vitákból, oktatásból, építkezésből stb. és aminek lehet – de nem szükségszerűen van – valamilyen tárgyi lecsapódása (egy falfestmény, plakátok, textíliák, fotók, videók, film stb.).

Nézzünk néhány példát.

A berlini ZK/U kollektíva egyik projektje a méhek életkörülményeire fókuszál. Nyilván, a méhekkal kapcsolatos aggodalmunk az ökológiai diskurzus egy fontos aspektusa: itt nem „csak” egy állatfaj esetleges kipusztulásáról van szó, hanem egy olyan állatfajról, amelynek tevékenysége szükséges ahhoz, hogy az általunk fogyasztott növények megteremjenek. A *Beeholder – Beecoin* projekt 2019-ben indult, és a csoport honlapjáról megtudjuk, hogyan ötvözi a művészi alkotást, városi aktivizmust, crypto-gazdasági tervezést és a méhészetet (ZK/U é. n.). A projekt összetett és futurisztikus, egy poszthumán forgatókönyvet követ, az emberek és nem emberek együttélését tervezi. A

projekt weboldalán a méheket és az embereket arra ösztönzik, hogy csatlakozzanak, vegyenek részt találkozókön, tegyenek javaslatokat a méhek életének javítására és a fajok közötti demokrácia előmozdítására. A méhcsaládokat arra biztatják, hogy keressenek méhészt, aki szenzorkészletet szerel fel a kaptárban, ezáltal adatokat küld egy adatbázisba, továbbá delegálják a méhészt a szervezet üléseire, ahol szavazatával védheti meg érdekeiket. Az emberek NFT-k megvásárlásával csatlakozhatnak a szervezethez.

Kassel környékéről több méhész is csatlakozott a projekthez, amit a kiállított interaktív térkép is bizonyít. Nagyon különböző erőforrásokat sikerült mozgósítaniuk, a méhészek csoportos munkájától a web 3-ig, beleértve a virágzását élő NFT rendszert is. A projektet a ruruHouse-ban mutatták be: a nagy képernyőkön a projektet bemutató infógrafikák a méhkasra jellemző hatszögletű séma szerint rendeződtek, színviláguk elegáns, fehér, aranyárga és fekete alapon. Noha a projekt diskurzusa kissé túlzottan hatott (azt mondani, hogy a méhek részt vesznek a döntésekben és bizonyos projektek mellett szavaznak, enyhén szólva is furcsa), sok pozitívuma is van. Egyrészt egy nagy jelentőségű ökológiai problémát emel ki, egy globális online közösséget próbál mozgósítani, ugyanakkor lokálisan cselekszik, és igyekszik a legújabb technológiai erőforrásokat felhasználni. Az infó-

Főleg kollektívákkal találkozunk a Documentán, egyéni szerzőkkel csak elvétve. Romániából érkezett az egyik kivétel: Dan Perjovschi

grafikák, amelyeket a ruruHauseban láthattunk, csak lecsapódásai a projektnek, amely korábban kezdődött és még nem fejeződött be. Nem tárgyakat látunk, hanem egy projekt nyomait (foto).

A vietnami Nhà Sàn Collective projektje is sokrétű. 2013 óta szerveznek kiállításokat, workshopokat, vetítéseket, előadásokat és egyéb rendezvényeket, támogatási platformot hoztak létre az alkotók számára (Nha San Collective é. n.). Kasselben több helyszínen is jelen voltak, így például a Stadtmuseumban berendeztek egy teret, amely a kollektíva első közös terére emlékeztetett, egy igazán letisztult és elegáns formában (foto). A WH22 nevű éjszakai bár nyári kertjében a kollektíva „arra invitálja a látogatókat, hogy alakítsanak ki egy kertet vándorló növényekkel és történetekkel” (Ruangrupa és mtsai. 2022, 155). Ugyanakkor, a helyszínen megtudtuk, hogy a kertet a Németországba bevándorlott vietnámiak segítségével hozták létre, illetve, amennyiben vietnámi vagy, igényelhetsz a kertből magokat ingyen. Ha túltesszük magunkat az enyhe inkonzekvencián (a látogatókkal együtt, vagy csak vietnámiakkal építik a kertet? mi, erdélyi magyarok hová álljunk?), a projekt nagylelkű – bár látványban alig különbözik egy normál kerttől. Talán éppen ezért izgalmas, mert azok az esetek, ahol felmerül az „ez is művészet?” kérdés, mindig izgalmasak.

Ami viszont a legjobban tetszett, az a projekt egy meg nem valósult része, illetve amely másként valósult meg, mint tervezték. Mivel otthon is egy folyó partján tevékenykednek, a Fulda folyón sze-

rették volna leúsztatni az otthoni tér rekonstrukciójához szükséges tárgyakat, többek között három ember méretű (pontosabban: a kollektíva három tagjával megegyező méretű), kék festékes Bat Trang óriás porcelán vázát. A vázakat hagyományos, szimboliztikájában gazdag minta fedi. A folyón úszó vázak külön látványosak lettek volna – ha nem tör ki időközben az ukrán háború, és nem viszi fel az egekig a szállítási költségeket. Az is kiderült, hogy amúgy sem engedték volna úsztatni őket a folyón, mert szemétnek számítanak. Így vásároltak három darab, 1.20 méter magas műanyag vázát, amire ráfestették a kecses kék vázak sziluettjét és az eredeti vázak díszítését. Így született egy képregény, amely elmeséli a történetet és három gagyi váza. Ez egy nagyon megható történet arról, milyen hosszú az út az elképzeléstől a megvalósításig, az álomtól a realitásig és hogyan képes a művész a kudarcból nagyszerű munkát csinálni, talán jobbat és mélyebbet, mint az eredeti lett volna (fotó).

Nem egyedi alkotók, hanem kollektívák

Ha látunk egy festményt, az első kérdésünk az, vajon ki festette, ki a szerző? A művészet megszokott felfogása (még mindig) a szerző körül forog. A mű koherenciája, helye az életműben, felismerhető stílusa – mind a szerző zsenialitásának következményei.

A Documentában nehéz dolga van annak, aki szeretne választ arra a kérdésre, hogy ki a szerző.

A kurátor-csapat hitet tesz amellett, hogy a nyugati (északi? európai?) művészetfelfogás kizsákmányoló és extraktív, és ez a magántulajdonnak köszönhető: annak, hogy a műalkotást megveszik, így valakié lesz, de annak is, hogy a szerző a magáénak gondolja művét. Így a művészet új módját, újfajta alkotásokat igyekeznek létrehozni: „olyan műalkotásokat, amelyek a való életben, a maguk kontextusában funkcionálnak, már nem pusztán egyéni kifejezésre törekszenek, többé nem kell őket önálló tárgyként kiállítani, vagy egyéni gyűtőknek és hegemon államilag finanszírozott múzeumoknak eladni” (Ruangrupa et al. 2022, 17).

Így főleg kollektívakkal találkozunk a Documentán, egyéni szerzőkkel csak elvétve. Romániából érkezett az egyik kivétel: Dan Perjovschi. Az ő szatirikus, reflexív rajzai, amelyek azonnal reagálnak a legforróbb kérdésekre, központi helyet kaptak a Documentán: egyrészt a Fridericianum klasszicista oszlopait „díszítik”, másrészt a főpályaudvar előtti teret töltik ki. Perjovschi meghívását bizonyára az indokolta, hogy a művész rengeteg közösségi projektben részt vett, művészete nem is lehetne jobban beágyazva a mindennapi, közös problémáinkba, vagy a napi hírek aktualitásába. Magyarországról viszont egy kollektívát hívtak meg, az Off Biennale Budapest csoportot, amely 2014 óta működik, szervez önerőből és civil támogatások segítségével művészeti biennálét Magyarországon.

A kurátorok 67 művészt és művészi kollektívát hívtak meg, ezek további művészeket, így több mint 1500 művész járult hozzá az idei Documentához. Az első Documenta 148 művészt mutatott be, és 130.000 látogatót vonzott be,

eddig a legtöbb művészt a 1977-es Documenta mutatta be: 623-at. A látogatók száma alkalomról alkalomra nőtt, így a 13. Documenta 900.000, a 14. összesen több mint 1.200.000 látogatóval zárt. Az átlag 200–300 bemutatott művészhez képest, az idei 1500 igazán látványos ugrás – még akkor is, ha nem tudjuk meg a helyszínen, név szerint kik ezek a művészek, legfeljebb azt, hogy mely kollektíva tagjai, vagy mely kollektíva meghívására érkeztek Kasselbe. Így például a kubai Instituto de Artvisimo Hannah Arendt, amelynek lelke Tania Burguera művész, Kasselbe nem csupán előadásorozatot, beszélgetéseket hozott, hanem 10 naponként más-más kiállítást rendeztek a Halleban, így rengeteg művészt mutattak be, akiket máskülönbén a kubai rezsim korlátoz és cenzúráz. Az Off Biennálé egyik projektje a RomaMoMA, egy klasszikus kiállítótér, ahová roma művészek munkáit állították ki (Tamás Péli, Ceija Stojka, Małgorzata Mirga-Tas, Mara Omara Oláh).

Az egyik leglátványosabb kollektíva a Taring Padi, amely egy teljes épületet – az üresen álló Hallenbad Ost Bauhaus stílusban épített egykori fedett uszodát vette birtokba, és a körülötte lévő parkot. A Bauhaus eleganciájával és egyszerűségével totálisan szembehelyezkedő alkotások bősége teljesen lebontotta a Bauhaus szigorú vonalait. Taring Padi munkáinak stílusa zajos, rikító, nehezen emészthető formák és színek kavalkádja, nem túl könnyen követhető narratívával, bár a falfestmények felületén megjelennek szövegek, plakátok, festmények, néhány angol, néhány indonéz (valószínűleg). A csoport energiája túlaradó, a kritikai hozzáállás bátor és határozott. Nem tudjuk, kik a csoport tagjai: a Documenta kézikönyvében a csoport bemutatását kísérő fotón több mint 20

embert és néhány hatalmas kartonbabát számolhatunk meg. A nyilatkozatok mindig a csoport nevében történnek, egyéni nevek nem jelennek meg. (foto)

Végképp nem tudjuk megmondani, kik a Wakaliga Uganda művészei, akik Nabwana IGG rendezése alatt megcsinálták a *Football Kommando* című filmet. A film pár száz dolláros költségvetéssel egy nyomornegyedben készült, a lakók részvételével. A nyomornegyed lakosai hoznak létre mindent a filmben: ők játszanak, ők készítették a filmben használt díszleteket, részt vesznek a film párbeszédeinek, jeleneteinek kidolgozásában. A filmben minden szakszerűtlen és rosszul van kivitelezve – annyira rossz, hogy már jó. A nem profi forgatócsoport a szó eredeti értelmében amatőrökből áll: pécek, pincérek, háziasszonyok, munkanélküli fiatalok, akik szabadidejükben színészek, forgatókönyvírók, operatőrök lesznek stb. Jól látszik a filmkészítés túlaradó öröme, a szabályoktól nem terhelt alkotás felszabadító hatása. A film a hollywoodi akciófilmek paródiája – de mindenekelőtt a szabad, közös, kollektív alkotás örömeinek fesztiválja.

Nem nézők, hanem résztvevők

A művészet szól valakihez – a műalkotásnak van befogadója, nézője, hallgatója. A befogadó kontemplálja a művet, és érdekmentes élvezetben van része. Legalábbis eddig így gondoltuk. Ugyanis kiderült, hogy a Documenta kurátorai nem így gondolják: „Megkísérlünk egy új esztétikai és etikai paradigmát, amelyben a néző elavult” – állítják, illetve úgy gondolják, hogy a látogatók „nem azért kellene itt legyenek, hogy megfigyeljenek, hanem azért, hogy részei legyenek a folyamatnak” (Ruangrupa és mtsai. 2022, 29)

Nos, elutaztunk Kasselbe, a Documentára, hogy megismerjük a participatív művészetet. Izgalmas volt, új volt, idegen volt, szokatlan, sok kérdést vetett fel bennünk – ami mindig értékes szempont. Sajnos, „participálni” nem igazán tudtunk. Nem futottunk bele olyan műhelyekbe, ahol éppen történt volna valami. Láttuk, hogy korábban történt, mivel ott voltak még a kellékek. Olvastuk, hogy később történni fognak dolgok (workshopok, előadások, közös tevékenységek, koncertek, vetítések, performanszok stb.) – de amíg ott voltunk, ilyenek nem történtek. Gondoltuk, legalább a magyar és román résztvevőkkel tudunk találkozni, beszélni. Amilyen bal szerencsénk volt, épp akkor ők sem voltak ott. Így

Azt értjük, hogy nem megfigyelnünk kell, hanem részeseivé kell válnunk a folyamatnak – de vajon ezt maga a participatív művészeti projekt lehetővé teszi?

kimaradtunk a participációból. Be kell látnunk, nehéz 100 napig csinálni a fesztivált.

Ez a vegyes élmény viszont rávilágított egy fontos és megoldatlan kérdésre. A participatív művészet lényege, hogy nem-művészek hozzájárulásával jön létre. Ez a „nem-művész” csoport általában egy nagyon is behatárolt közösség, mivel a participatív művészet lokálisan gondolkodik, és lokálisan akar nem-művészi hatást elkérni. A kérdés az, vajon hogyan viszonyul a művészet ezen formája azon nem-művészekhez, akik eddig a „befogadó”, „néző”, „kiállítás-látogató” név alatt kontemplálták a műalkotásokat? Azt értjük, hogy nem megfigyelnünk kell, hanem részeseivé kell válnunk a folyamatnak – de vajon ezt maga a participatív művészeti projekt lehetővé teszi? Számol a participatív művészet a „befogadóval”, aki nem része a célzott csoportjának, vagy annyira lokálisan gondolkodik, hogy nem igazán lehet kívülről megtapasztalni a részvételt? Mert ha nem, akkor véleményem szerint ez egy nagy probléma. Maradnak a szövegek (programok, nyilatkozatok, tervek, beszámolók stb.), amelyeket el tudunk olvasni, de nem fogjuk azt érezni, hogy megtapasztaltunk a művészetet, nem alakul ki a művészi élmény. Ami nekünk, nem-művészeknek, mégis csak fontos.

HORVÁTH GIZELLA

Bibliográfia

- Nha San Collective. é. n. „Nha San Collective - Introduce Nha San”. Elérés 2022. augusztus 20. <https://nhasan.org/introduces>.
- Ruangrupa, A. K. Kaiza, Alvin Li, Andrew Maerke, Ann Mbuti, Annie Jael Kwan, Ashraf Jamal, és mtsai. 2022. Documenta Fifteen Handbook. Szerkesztette Ruangrupa. Berlin: Hatje Cantz.
- ZK/U. é. n. „Beeholder - Beecoin - ZK/U Berlin”. Elérés 2022. augusztus 20. <https://www.zku-berlin.org/projects/beeholder-beecoin/>.

Sok pénz kell a tanügyi rendszer valós reformjához

Közel 70 pontban módosítaná a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ) az új közoktatási törvény parlamenti elfogadtatás előtt álló tervezetét. A szervezet szakmai alelnöke, FERENCZ-SALAMON ALPÁR szerint a jogszabály a jelenleginél sokkal közelebb áll a pedagógustársadalom elvárásaihoz, de csak akkor jelentené a rendszer reformját, ha elegendő forrást rendelnek hozzá.

Lejárni látszik a hatályban lévő, tizenkét év alatt 112-szer is módosított tanügyi törvény szavatossága, helyét jövőre két különálló jogszabály, a közoktatási és a felsőoktatási törvény veszi át. Mindkettő tervezetét a tanügyi tárca dolgozta ki, augusztusban a közvitájuk is lejárt, és még az őszi

46 Társadalom

CSEKE PÉTER TAMÁS újságíró, szerkesztő. Az Agerpres hírügynökség szerkesztője, a Transtelex portál munkatársa. Kolozsváron él.

ülésszakban a parlament elé kerülnek. Az eredeti változathoz képest vélhetően módosított formában, mert Sorin Cîmpeanu oktatási miniszter szerint a közvita során beérkezett több mint kétezer javaslat közül több is bekerül majd a kormány szintű jóváhagyásuk előtt a jogszabályokba. A véglegesítésük nyilván a parlament feladata lesz.

A tervezetek közvitára bocsátása után Sorin Cîmpeanu azt mondta, az új törvények nem csak kozmetikázzák, hanem alapjaiban megreformálják az oktatási rendszert, de már a jövő év elején hatályba kell lépniük ahhoz, hogy a 2023-24-es tanévben alkalmazhatóak legyenek. Idő kell ugyanis a gyakorlatba ültetésükhöz szükséges számtalan kormányhatározat és miniszteri rendelet elfogadásához.

A közoktatási törvény fontosabb újdonságai

A közoktatási törvény újdonságai közül a tárca vezető többek között azt emelte ki, hogy 2027-től az érettségi egy mindenki számára közös, az általános tájékozottságot és műveltséget felmérő írásbeli vizsga lesz több tantárgyból; a nemzeti kisebbségekhez tartozó diákok ugyanúgy anyanyelvűből is írásbeliznek, ahogy eddig; az érettségi része lesz emellett két idegennyelv vizsga, illetve egy digitális kompetenciákat felmérő vizsga is. További újdonság, hogy a művészeti tárgyakból és testnevelésből – valamint más tantárgyakból, amelyeket miniszteri rendelettel szabályoznak majd – nem osztályzatokat kapnak a diákok, hanem „átmenő” vagy „elégtelen” minősítést.

A diákoknak személyes portfóliójuk lesz, amelyet az elemi osztályokban a tanító, majd a szaktanárok évente kitöltenek. Ebből kiderül, hogy a gyermek egy-egy tantárgyból hogyan fejlődik, milyen beállítottságú, így a dokumentumot a nyolcadik osztályban esedékes pályaelemzés során is figyelembe veszik. Változás, hogy 2024-től a főgimnáziumok a helyek 90 százalékára felvételi vizsgát hirdethetnek, és az 5-8. osztály tanulmányi átlagát nem fogják figyelembe venni a középiskolai helyek elosztásánál.

Ha pedig a parlament is megszavazza, az iskolák nagyobb önállóságot kapnak a tanrendnek a diákok egyéni érdeklődéséhez igazításában, egy év alatt befejezhetnek két tanévet a kivételes tehetségű diákok, míg a jelenleg hároméves szakiskolai képzést a szakközépiskolai képzésbe integrálják. Ami nem változik: az eddigi kisebbségi oktatási jogok megmaradnak a jelenleg hatályos törvényben előírt formában, a pozitív diszkrimináció elvét a közoktatási törvény tervezete is előírja.

Sok múlik az alkalmazási módszertanon

A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ) közel hetven módosító, illetve kiegészítő javaslatból álló csomagot küldött el a minisztériumnak a közoktatási törvény közvitája során, és indítványait eljuttatták az RMDSZ-hez is. A

szervezet szakmai alelnöke, **Ferencz-Salamon Alpár** az Újváradnak elmondta, álláspontjukat az erdélyi magyar közoktatási szakemberek (mintegy háromszáz iskolaigazgató, tanfelügyelő, pedagógusképző, tankönyvíró) körében végzett felmérésükre alapozták. Ebből kiderült, hogy az erdélyi magyar pedagógustársadalom jelentős hányada szerint a jelenlegi törvény megérett a változásra. Olyan új jogszabályt szeretnének, amely az interdiszciplinaritást, az életszerű oktatást, a kompetenciafejlesztést helyezi előtérbe, a tananyag pedig az életben való boldogulást szolgálja hosszú távon. Szerintük módosulásra szorulnak a kerettantervek, a heti óraszámok, az újszerű tananyaghoz kell igazítani a tankönyveket, és nem utolsó sorban úgy kell változtatni a pedagógusok jogállásán, hogy vonzóbb legyen a tanári pálya a fiatalok számára – részletezte Ferencz-Salamon Alpár.

„Az új törvény tervezete sokkal közelebb áll ezekhez az elvárásokhoz a jelenlegi jogszabálynál. Azonban nagyon sok múlik majd az alkalmazásának a módszertanán. Emellett megfelelő humán erőforrásra és költségvetési forrásra is szükség van. A modernizáció nem tud megvalósulni, ha nem rendeljük hozzá a megfelelő pénzügyi erőforrásokat. Ha a román állam továbbra is csak a GDP 3 százalékát fordítja oktatásra a beígért 6 százalék helyett, nem hinnénk, hogy az új törvényt hatékonyan alkalmazni lehet” – értékelte az RMPSZ szakmai alelnöke.

Ezek az RMPSZ általános javaslatjai

Ferencz-Salamon Alpár tájékoztatása szerint a magyar pedagógusszövetség javaslatcsomagja általános és kisebbség-specifikus módosító indítványokból is áll. Előbbiek között említette azt a kiegészítő javaslatukat, hogy a közoktatási törvénynek bármilyen módosítása csakis a következő tanévtől léphessen hatályba. „Ez a korlátozás nem szerepel a tervezetben. A menet közben hozott változások mindig károsok a közoktatásra” – magyarázta. Az RMPSZ indítványozta azt is, hogy semmilyen másodlagos törvénykezés (például miniszteri rendelet) ne írhasa felül a közoktatási törvényben felsorolt értékeket és elveket. A jelenleg hatályban lévő törvény esetében ugyanis ez gyakran megtörtént.

Az RMPSZ csomagjának része a differenciált érettségi bevezetése. Szerintük eltérő vizsgát kellene tartani az elméleti líceumokban, a tehetség-gondozó szakirányú tanintézetekben, illetve a szakközépiskolákban. Továbbá azt javasolták,

Hiányossága a közoktatási törvény tervezetének, hogy a pályaorientációjáról mindössze egy mondatban rendelkezik.

hogy az érettségien csak egy idegen nyelvből legyen kötelező a vizsga, a második nyelv legyen fakultatív. Azt pedig diszkriminatívnak tartják, hogy csak a főgimnáziumok hirdethetnek felvételt a kilencedik osztályba, hiszen a főgimnáziumokon kívül is léteznek olyan elméleti líceumok, ahol 80 százalék fölötti a sikeres érettségizők aránya. Szerintük a felvételi lehetőségét valamennyi középiskolának biztosítani kellene. Az javasolták, hogy a helyek 50 százalékára lehessen a felvételt hirdetni. „Ha a meghirdetett helyek egy részét nem töltik be, azok elfoglalása természetesen számítógépes elosztással történik meg, ahogy eddig” – részletezte Ferencz-Salamon Alpár.

Az RMPSZ szerint hiányossága a közoktatási törvény tervezetének, hogy a pályaorientációjáról mindössze egy mondatban rendelkezik. Annyit ír elő, hogy a nyolcadik osztály végén az osztályfőnök és a nevelési tanácsadó középiskolát ajánl valamennyi diáknak. A jogszabály nem részletezi a pályaválasztás folyamatát, intézményrendszerét. „Mi úgy gondoljuk, hogy a pályaorientációt már ötödik osztálytól el kellene kezdeni. Így az osztályfőnök és a nevelési tanácsadó érdemben ki tudja állítani a pályaválasztási ajánlást. A törvénykiegészítő javaslatunkban ezt a folyamatot megpróbáltuk részletezni” – mondta el Ferencz-Salamon Alpár.

A pedagógusszövetség szakembere úgy véli, hogy a közoktatási törvény tervezetében bevezetett egyéni portfóliónak része kell hogy legyen a pályaorientációs ajánlás is. Szerintük a portfóliónak akkor lesz haszna, ha a tartalmuk valamilyen formában értékesül a továbbtanulás terén. „Tehát nemcsak egy dokumentumgyűjteménnyé válnak, amelyet alakítani kell a 12. osztály végéig, hanem olyan releváns adatokat is tartalmaznak, amelyek egyrészt a nyolcadikos diákot, illetve a tizenkettedikes diákot is támogatják a továbbtanulásban. A javaslatunk szerint, ha az orientáció során egy diákot alkalmasnak találnak egy adott szakterületen történő továbbtanulásban, ezt a felvételi eljárás részeként is figyelembe kellene venni” – tájékoztott az RMPSZ szakmai alelnöke.

Ha az orientáció során egy diákot alkalmasnak találnak egy adott szakterületen történő továbbtanulásban, ezt a felvételi eljárás részeként is figyelembe kellene venni.

Megemlítette azt a javaslatukat is, hogy az új közoktatási törvényben határozzanak meg külön fejkvótát a továbbképzésre valamennyi tanintézmény számára. A tervezet ugyanis megőrzi a jelenlegi rendszert, amelyben a különböző javak és szolgáltatások beszerzésére szánt támogatásnak része a továbbképzésre fordítható összeg. Emiatt a legtöbb tanintézet a működésére költi azokat a pénzeket is, amelyeket továbbképzésre kellene fordítania. „Ez azért van így, mert valóban nagyok az iskolák fenntartási költségei. De mi úgy gondoljuk, hogy a pedagógustovábbképzés az oktatási reform fontos komponense. Ezért az államnak külön kellene választania ezt a komponenst a működési költségek biztosításától” – érvelt Hargita megye volt főtanfelügyelője.

Kisebbségeket érintő javaslatok

A pedagógusszövetség kisebbség-specifikus, illetve a kisebbségeket érintő javaslatai közül elsőként azt említette, hogy a tananyagnak és a keret-

tanterveknek kötelezően lehetőséget kell biztosítaniuk a román nyelvnek mint második nyelvnek az oktatására. Emellett az államnak kötelező módon meg kell teremtenie annak a feltételeit, hogy a kisebbségekhez tartozó tanulók el tudják sajátítani az ország hivatalos nyelvét. „A tervezetben szereplő előírásnál jóval konkrétabb megfogalmazást javasoltunk ezen a területen” – magyarázta Ferencz-Salamon Alpár.

A tervezet szerint 10 fő lehet a minimális diáklétszám egy osztályban, és csak a szaktárca engedélyével működhet ennél kisebb óvodai vagy iskolai csoport. Az RMPSZ azt javasolta, hogy a minimális létszám 8 fő legyen. A tervezet ugyanakkor 40 főben szabja meg az iskolák különböző oktatási helyszínékként működő vidéki tanintézetek minimális diáklétszámát. A pedagógusszövetség 10 fős minimális diáklétszámot javasolt, mert a 40-es létszám alkalmazása esetén a kis falvakban, falurészekben működő óvodák és iskolák megszűnének.

Ferencz-Salamon Alpár kérdésünkre elmondta, folyamatosan tartják a kapcsolatot az RMDSZ szakpolitikusaival, akik az eddigi tapasztalataik szerint figyelembe fogják majd venni a javaslataikat a közoktatási törvény tervezetének parlamenti vitája során. Hozzátette, azt sem tartja kizártnak, hogy az idő szorítása miatt a koalíció végül a parlamenti vitát lespórolva, úgynevezett kormányzati felelősségvállalással fogadtatja majd el a jogszabályt.

CSEKE PÉTER TAMÁS

...hogy megtanuljunk látni!

Fellinger Károly *Nekem 8* című verseskötetéről

A keménykötésű könyvről egy kisfiú mosolyog rám. Mellette falnak támasztott, kétkerekű bicikli és pöttyös labda. A színes borító mögött gyerekeknek szóló, de felnőttek figyelmét is felkelítő, „svéd típusú” verseken keresztül vezet végig a szerző a kiskamaszok világán.

A svéd szellemben megírt gyermekversek sajátosságai közé tartozik, hogy a személyes hangvételű, gyermeki jegyeket hordozó monológokkal szabadvers-formában találkozhatunk. Fellinger Károly kötetének verseiben is a személyesség dominál, amelyhez társul egy nyelvi szikárság és a líraiság prózával elegyített különlegessége. Szükszavú, tényszerű megnyilatkozásokban olvashatunk humoros és elgondolkodtató életbölcseket. A költői díszek, a ritmus és a rím hiánya fel sem tűnik ebben a valóságot kószoló milióban. A ráció és az érzelem között egyensúlyozó sorokban még mindig fellelhető a rácsodálkozás a felnőttek világára és szabályrendszerére, ugyanakkor felértékelődnek a történetek, melyek kulcsot adnak az olvasó kezébe a kicsik és kamaszok iróniával is dolgozó gondolkodásmódjához.

A költemények egyik erőssége a „maiság”. A befogadó elé hozott családi kötelek nem mindig ideálisak. A versek szereplői hibáikkal együtt is szerethetőek, mivel a gyermek látásmódján keresztül tekintünk rájuk. Érdekes értően, de érző lélekkel tanulmányozni a könyvben talált összefüggéseket. Különösen a családképre igaz ez. Az anya- és apafigurán kívül találkozunk a kistestvér és a nagyszülők alakjával is, viszont egyik sem idealizált. A hétköznapiakban tevékenykedő, a valóságra rezonáló állapotokban jelennek meg olyan hibákkal, mint a játékszenvedély, válás, nemtörődömség, konfliktusos beszélgetések. Anya néha mérges, kevés mesét olvas, mert állandóan mosogat vagy türelmetlen a nagyszülőkkel, ugyanakkor szeretetteljes, akitől fontos dolgokat tanulhatunk.

Az édesapa alakja kapcsán is többféle ábrázolási módot találunk. Egyrészt jelen van a nagyotmondás, mint emberi hiányosság és a csípősség (olyan mint a csípős paprika, ezért érzi az epres joghurtot is paprikaízűnek); másrészt megmutatkozik szeretete is olyan élethelyzetekben, mint a gyermekkel játszott bújócska, amikor szándékosan

olyan helyekre rejtőzik, ahol könnyen megtalálható. Az eltűnő édesapát vagy annak teljes hiányát olyan versek hordozzák, mint a *Teáscsésze* vagy a *Bújócska*, amiben „*Anyu azt mondja,/nekem nincs apukám./De ha tévedne,/és mégis volna,/mint a többi utcabeli gyerekek,/ő biztosan másmilyen lenne,/mint a többieké.*”

A testvér az életet kapigálva, szójátékokkal teletűzdelt megnyilvánulásokban jelenik meg, a nagyszülők és dédik esetében pedig megmutatkozik a nagylelkűség, a furfangosság, de a demencia is („*Aztán, ha suttyomban megkérdelem a nagyit,/mi lett a történet vége,/már az elejére sem emlékszik.*”), ami mégsem akadály a kapcsolódásnak és annak, hogy a gyermeki tekintet elviselhetővé, az alakokhoz kapcsolódó érzések és a humor élményszerűvé tegyék a megéleléseket. A világ és a realitás szépségének gondolatát tovább emelik az ugyancsak szűszavú, éppen ezért erőteljes és életközeli, filo-

Könyv 49

SZLOPP BERNADETT 1984-ben született Nagyváradon, a Partiumi Keresztény Egyetem Filozófia szakán diplomázott, jelenleg az egyetem munkatársa.

zofikus gondolatok. Ezek közül a számomra leginkább megkapó versek, a *Világmegváltó*, az *Üres csigaház* és a *Cigánykerék*. Az első két szöveg a bőségszemlélet kialakítására és a kis dolgok fontosságára hívja fel a figyelmet, míg az utolsó a különböző sorsok összehasonlításával, a szegénység relativizálását használva jut pozitív megállapításra.

Ha kinyitjuk a könyvet, bátor szembenézést találunk napjaink gondjaival, de mindenek előtt sajátos derűt, csetlő-botló felnőtteket és egy kapcsolódásokkal, lehetőségekkel és ingerekkel teli világot. A vidám illusztrációkkal tarkított kötetben a tökéletlenség átértelmeződése vezeti az olvasó gyermeket egy olyan szemléletmód kialakítása felé, amelyre építheti későbbi, felnőtt attitűdjét.

SZLOPP BERNADETT

Rémkabaré három részben

Kire vár türelmetlenül ez a karikatúra-szerű figura a színpadon, miközben mi elfoglaljuk ülőhelyünket a nézőtéren? Cseresnyés úr (Varga Balázs) kínos várakozását csak később értjük meg: hasonló a szerepünk, hiszen mi is a hosszan emlegetett betörő, Puzsér úr színrelépését várjuk. Puzsér (Galló Ernő) pedig robbant ajtót, ablakot, megjelenése élesztőként hat a kibontakozó cselekményre, a világ pedig lassan a feje tetejére fordul. A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának előadása, *A doktor úr* olyan nyakatekert világot ábrázol, amelyet szeretünk látni, de nem szeretjük, ha az életünkre is rátelepszik. Ez az erősen stilizált univerzum azonnal bevonzza a nézőt, mert jól ismeri filmekből, regényekből, és most, hogy élőben megelevenedik előtte, csodálattal figyeli történéseit.

Az előadás Cseresnyés úr jelenlétének, és a látványvilágnak (Oláh Réka) köszönhetően már a hely-

Színház

MOLNÁR FLÓRA (1997, Kisvárdai) A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem teatrológia szakos hallgatója. Az ELTE BTK-n végzett magyar szakon. Színházi kritikái az *F21.hu*-n, az *Art7.hu*-n, az *Előretolt Helyőrség*-ben, valamint a *Színház.net*-en jelentek meg. Verseit a *Prae* irodalmi és kultúratudományos folyóirat, a *Negyed* folyóirat, a *Műút* folyóirat, illetve a *Látó* publikálta.

foglalás másodperceiben bevon saját légterébe. A néző előbb csak ismerkedik a szokatlan pára- avagy kéntartalmú levegővel, percekkel később azonban már teljesen természetessé válik az új atmoszféra, amely minden ízében az expresszionizmust, azon belül is leginkább az expresszionista némafilmeket idézi: a látvány geometrikus formái a domináns fekete, fehér és piros színekkel, a stilizált, olykor alászinkronizált színészi játék (Bokor Barna brillírozásával), és a hátborzongató hangulat, mind egységet alkot. Cesare és Orlok gróf női megfelelőjének, a szobalánynak (Benő Kinga) időnkénti, hátborzongató jelenléte méginkább ráerősít erre a hagyományvonalra, azonban mindez szigorúan a komédia műfaján

belül értendő. Ha bátrabb akarnék lenni, kabarét mondanék, klasszikus, vastag vonásokkal megrajzolt, zsíros poénokkal tűzdelt kabarét. A rendező (Keresztes Attila) és a dramaturg (Szabó Réka) ugyanis nem sejtetésekkel, hanem finomkodásmentes szókimondással is hat a nézőre. Szórakozás a javából, művészi és mégis rendkívül közérthető feldolgozása ez Molnár Ferenc vígjátékának. A rendező gyors tempót diktál, a színészek sem maradnak le ezzel a lüktetéssel szemben.

Az előadás szereplői rendkívüli energiával játszanak, jól illeszkednek a rendező által felrajzolt világba, semmi sem „lóg” ki a keretek közül. Minden színész, minden pillanatban pontosan tudja, hol a helye a hosszú, keskeny játéktérben, érzékenyek a körülöttük zajló történésekre, a többi karakter párbeszédére, vagy, ha kell zárt világokat alkotnak egymással (például Kiss Bora Lenkéje és Tamás Fábián Csanád Bertalanjának szerelmi buborékja, vagy a Meszesi Oszkár és Bálint Örs Hunor által megjelenített idős tanárok). Kiemelkedően szórakoztató Rózsa László játéka az éles gesztusokkal megjelenített számító, kéjenc Csató fogalmazó szerepében. Ugyancsak kifejező Kovács Botond alakítása, aki egy gyermekdedebb, „stréber”, felkapaszkodni vágyó Sárkány

Fotók: Bereczky Sándor

Puzsér (Galló Ernő) bevetésre készül

Rózsa László (Csató
fogalmazó) hódítás
közben

Kovács Botond
(Sárkány), Kádár
Kinga (Sárkányne)
veszekedés közben

Doktort visz színre, kiváló kontrasztot alkotva a megjelenésében is az anya-gyermek viszony asszociációjára ráerősítő Sárkányneval. Kádár Noémi remek alakítása mellett Galló Ernő Puzsérja az abszolút és elsőszámú működtetője az előadásnak. Ez a rendkívül kidolgozott, változatos és a fáradhatatlan energiával létező Puzsér egyetlen pillanatra sem engedi, hogy levegyük róla a szemünket. Galló Ernő pimasz vigyorral mozgatja a történet szálait, pontosan és mégis rejtélyes bizonyossággal határozva meg saját viszonyát a többi karakterhez képest, legyen szó rajongója, Marosiné (Fodor Piroska) kedvesen lenéző megvetéséről, vagy régi kedvese, Sárkánynehoz fűződő valódi érzelmeiről.

A marosvásárhelyi Tompa Miklós Társulat *A doktor úr* előadása részletgazdagon megalkotott világot láttat, nevetet és borzongat egyszerre. Véleményem szerint az erős eszközökkel dolgozó alkotás olykor minden bizonnyal túllép egyes határokat, ezeknek a momentumoknak a megítélése azonban a néző ízlésén múlik. Színésztől és befoga-

dótól is nagymértékű koncentrációt igénylő produkció, ami meggondolt, művészi eszközökkel ugyan, de mindent megtesz azért, hogy a közönség jól érezze magát. A színpadon eluralkodó „örület” a katarzis előjelét kelti a legelső pillanattól kezdve. Számomra a finálé mindent visz, méltó lezárása egy sokrétű formarendszert működtető, mégis frissességet árasztó komédiának.

MOLNÁR FLÓRA

MAROSVÁSÁRHELYI NEMZETI SZÍNHÁZ – TOMPA MIKLÓS TÁRSULAT

51

MOLNÁR FERENC, KELLÉR DEZSŐ, ZERKOVITZ
BÉLA: A DOKTOR ÚR (ZENÉS VÍGJÁTÉK)

RENDEZŐ: Keresztes Attila

DRAMATURG: Szabó Réka

KOREAGRÁFIA: Kányádi György

SZÍNPADKÉP: Keresztes Attila

JELMEZ: Lokodi Aletta

HANGSZERELÉS: Apostolache Kiss Zénó

SZEREPLŐK: Kovács Botond (Dr. Sárkány), Kádár Noémi (Sárkányne), Galló Ernő (Puzsér), Rózsa László (Csató), Varga Balázs (Cseresznyés), Tamás Fábrián Csanád (Bertalan), Kiss Bora (Lenke), Fodor Piroska (Marosiné), Benő Kinga (Szobalány), Meszesi Oszkár (Földrajztanár), Bálint Örs (Igazgató), Nagy Levente (Rendőr I.), Nagy Péter (Rendőr II.), Bokor Barna (Singer)

ZENEKAR: Korpos András, Kostyák Márton, Sántha Huba József, Apostolache Kiss Zénó.

A ripacs és a pojáca

Kritika az *Út a díjesőig* című filmről

Talán nem a legszerencsésebb magyar cím jutott Gastón Duprat és Mariano Cohn közös rendezésének, az *Official Competition* című spanyol-argentín filmnek. Ám ezen túldöccenve bátran állíthatom, hogy Antonio Banderas, Penélope Cruz és az argentin Oscar Martinez olyan alakításokat tettek le a vágóasztalra, amelyeket csak nagy színészek képesek.

És ebben is állt a feladat nehézsége. Hiszen Banderas és Martinez színészt alakít a filmben. Ez pedig nem könnyű, hacsak nem akarja a színész elnagyolni az általa megragadott szerepet. A filmbeli karaktereknek itt olyanoknak kell lenniük, akiknek a manírjai alól kilátszik a magánember is, emiatt némiképp realiztikus ábrázolást kell kapjanak, amellett, hogy – vígjátékról lévén szó – némi karikírozás belefér azért a játékba. Vagyis Banderasnak és Martineznek nem csak két olyan

SE Film

BERETVÁS GÁBOR kritikus Debrecenben szerzett diplomát mint filozófus-esztéta. Több felsőoktatási intézmény óraadó tanára vagy vendégoktatója. Kolozsváron él.

színész-tehetséget kell megteremtenie a vásznon, akiknek valamelyest a civil oldala is felvillan, hanem arra is ügyelniük kell, hogy figuráik jó arányérzékkel legyenek eltalálva, ugyanakkor ne legyenek túlságosan martinezesek, illetve banderasosak.

A történetről talán annyi elárulható: az alapkoncepció az, hogy a nyolcvanadik évét betöltő milliárdos (az egykori cannes-i nyertes, José Luis Gómez jutalomjátéka) elgondolkodik addigi életén, és arra jön rá, hogy a kerges lelkében éhező becsvágy sosem lett igazán kielégítve. És mivel pénzember, egy pénzember fejével is gondolkodik saját maradandóságának megalkotását illetően. Két ötlete támad csupán, az egyik egy híd kivitelezése, amit egy darabig elvet, a másik pedig, hogy a pénz nem számít alapon tető alá hozza a legjobb

filmet, ami valaha csak létezett. Ezért lesz szüksége a két legnagyobb színészre, és persze egy extravagáns rendezőre (Penélope Cruz), hogy a Nobel-díjas könyvet ne is nagyon említsem, elvégre az csak kiindulópont lesz ahhoz, hogy a művészek szabadon kibontakoztassák a tehetségüket.

A két színész azonban tűz és víz. Művészi hitvallásuk, munkamódszerük, kinézetük és habitusuk nyugodtan definiálható ellenpárként. Míg a Martinez által megformált idősebb színész, Iván a szakma elkötelezett oktatójaként tartja számon magát, a nagy öregként, aki ha csak a felszínen is, de ódzkodik a kitüntetésektől, és megveti Hollywoodot, addig a Banderas által alakított Félix mintha Spencer Tracy ikonikus mondatával azonosulna, miszerint a színésznek annyi a dolga, hogy tudja a szöveget, és ne botoljon meg a bútorokban. Kettejük ellentéte és rivalizálása lesz a filmbeli humor legfőbb forrása, erre építi rá a két rendező, Duprat és Cohn az egész filmes szakma elé görbe tükröt tartó, egyedi hangvételű filmjét. Martinez és Banderas kettőse pedig jól működik a figurák közötti feszültség humoros, de nem elbátellizált módon való bemutatása közben. Igaz, meg kell hagyni, hogy kettejük közül, úgy tűnik, Banderas bír szélesebb eszköztárral a színész-szerep megteremtésével. Mint ahogy az is igaz, hogy sajátos mimikáját, spanyolos gesztusrendszerét sokan tudják társítani egyéb szerepeihez, illetve jól passzol karrierjének néhány eleme az általa alakított Félixéhez.

Az Ivánt és Félixet összefogó Penélope Cruz által megformált Lola az építmény harmadik oszlopa. Lola az az önmegvalósító rendező, aki szabadon éli meg a szexualitását, aki úgy tartja, egy művésznek ne legyen gyereke, mert az csak gátló tényezője a kiteljesedésnek. Cruz figurája az alkotás szabadságában hisz, és minden konzervatívizmust igyekszik kizárni. A két férfi színészt sajátos művészi és pszichológiai módszereivel, mi több, még szexualitásával is manipulálja. Ugyanakkor figurája árnyalt. Látjuk bizonytalanságában, látjuk magányosan, és látjuk tanácstalannak is. Am mindezek nem veszik el a film humorát. Ezen állapotok ábrázolása úgy van a humor köntösébe öltöztetve, hogy a mély jelenetek megélése közben mosolyogjon is az ember.

A film tere a stúdió: az olykor lejelzett díszlet laboratóriumi környezetet sugall. Elvégre a próba-folyamatot követjük végig leginkább, tehát kamarakereteket teremt Cohn és Duprat. Nem látunk különösebben stábot vagy egyéb háttér munkást. Nincs nyüzsgés. Ezért is követhetjük végig könnyedén a három ember egymásra gyakorolt hatását. Ezt néha felnagyítva is látjuk. Az olyan filmbe-li megoldások, mint hogy egy hatalmas képernyőn megjelenő arcon látjuk az érzelmek skáláját, szintén a film erényének tekinthető.

Ami nem sikerült annyira, az a film lezárása. Mert ahhoz képest, hogy milyen szépen bomlanak ki a filmbe-li karakterek a számos finomra hangolt konfliktusnak köszönhetően, a film végi dramaturgiai fordulat, illetve a film befejezése mintha túlságosan kapkodónak tűnne. Ennek ellenére az

alapötlet, a filmbe-li humor és a karakterek megformálásai egyedi hangvételű filmet és kellemes nézői élményt eredményeznek.

BERETVÁS GÁBOR

ÚT A DÍJESŐIG (OFFICIAL COMPETITION)

Spanyol-argentin film

RENDEZŐ: Mariano Cohn, Gastón Duprat

FORGATÓKÖNYV: Andrés Duprat, Gastón Duprat, Mariano Cohn

OPERATÓR: Arnau Valls Colomer

VÁGÓ: Alberto del Campo

Vannak telefonszámok, amelyeket sem ősrégi kézi telefonkönyvből (regiszteréből), sem pedig telefonjából nem töröl ki az ember. Barátot, ellenfelet és ellenséget sem. Ez utóbbit különösen azért nem, mert azt gondoljuk, olan* talán nincs is. Legfeljebb a képzeletben. Az övében vagy az enyémben. Mindkettőnk képzeletében – szinte biztosra veszem! – nincs.

Lapozgatom sokéves kézi telefonkönyvemet, *Index* a neve, fekete borítású. Kincsesbánya. Nem feledhető halott kincsek bányája. Manapság is gyakran van szükségem rá, pedig két mobil is a kezem közelében. Mindegyik kincs mögött egy halott vagy eltűnt ember. Keresgélés közben odatévedek. Nem hívhatom

Csupa bizonytalanság! Pedig egy bizonyosság biztosan van: a félelem! A félelem attól, hogy ha onnan (is?) törölöm, kihúzom őket, akkor mindenhonnan, mindenkiből ki lesznek törölve? Nem csak a regiszteremből? Akkor veszítem el, amikor beírtam vagy amikor kitörölhetném őket?

A temetésektől – az öntörlés szertartásai – nem kell félni, az odavezető út azonban, a másik kitörlődése okozta fájdalom lehet barátságtalan... Nem törölöm ki, hurcolom. Eltűnni nem olan nagy dolog, de az

odáig vezető út lehet állathoz, emberhez, növényhez, tárgyhoz (kő, fadarab, fém) minden hétköznapi és ünnepi méltóságtól mentes, de barátságos fájdalommal telien, izgalmas is. (Útközben összeszarod magad!)

Akarom, nem akarom. Lányok, asszonyok, szeretők, szeretettek, s akik szerettek. Másokat,

54 Előhívás

KŐRÖSSI P. JÓZSEF költő, könyvkiadó (Nagyvárad, 1953), a Noran Libro könyvkiadó vezetője. Márkházán él.

már, nem is írhatok neki, de ha látom a telefonszámot, jön vonszolva, húzva maga után, tolva előttem a történetét. A kettőnkét is. Erőszakos mindenki, aki elmegy! Ahogy haladsz előre a valami felé, egyre többen vannak: hosszú élet, sok temetés! („Nem jó, ha hosszan élsz – mondtam a napokban valakinek egy temetésen – mert közben sok saját temetést is meg kell élned! Aztán meg csak temetéseket hagysz magad mögött!”)

Jössz befelé, mész kifelé. Gyere befelé, menjél kifelé! Többnyire csak hozzám kötődik minden, ami múlik, de csak többnyire. Őrzöm mind a kettőt: azt, ami múlik, meg azt, ami el is múlt már. De minek? Kinek?

* A szerző ragaszkodik ahhoz, hogy az *ly*-ből az *y* minden esetben kimaradjon.

Kőrössi P. József Vannak telefonszámok. Túlfűtött gazdagodás

nem szerető szeretőket nem is említhetek. A művészvilágot – és az úgynevezettet művészvilágot sem! –, drága emberek. Nincsenek részletek. Szülővárosom szülőtteit, választott falum okos szépségeit.

Csapodár ember voltam és vagyok, csupa szép embereket veszítenék, ha húznék a regiszteremből. Szépembereket. Okosakat. Alkotó életem – ha volt, ha van ilyen – leleményes embereit. Törölhetetlenek, akik elmentek, legyen nő vagy férfi, okos vagy ostoba, nőszörnyeteg vagy férfitündér, nem törölhető! Tök mindegy, ki volt, mi maradt belőle!

Az érzelmek döntése. Kötődés a félelemhez: téged is kitörölhetnek – sokan? Mennyien? Mindenki? – egyszer. Ha nem törölsz – ha nem szabadulsz – téged sem törölnek, tőled sem szabadulnak. De mi értelme ennek?!

Ki marad belőled?!

Nem mindegy?

A semmi maradéka tökéletes!

A még élőket könnyebb lenne kitörölni, nem minden esetben szólalna meg a lelkiismeret, mozdulna egészségesen vagy egészségtelenül a kéz. A kezemet – tollamat? – senki se fogná, én magam biztosan nem. Törölnék! Mégsem törölök, nem húzok élőt sem ki, holtat pláne nem, soha! Az élő személy a regiszteremben nem élő könnyebben lehet, mint az, aki számít.

Akkor már csak a nem élő számít? Furcsa logika lenne.

*

Személes telefonkönyvet nem dob ki az ember. Anyámtól – Ajuszitól – megkaptam, őrzöm az apámét, piros notesz. Horgász barátai telefonszáma van benne, a Lajos bácsié, a Gulyásé, Györfi Pistáé. Meg egy halfogási napló a legvégén.

Tamási Áron
CSALÓKA SZIVÁRVÁNY

Curcubeu înșelător

színmű | piesă de teatru

RENDEZŐ | REGIZOR: TELIHAY PÉTER
DISZLETTERVEZŐ | DECOR: SZAKÁCS FERENC
JELMEZTERVEZŐ | COSTUME: CRISTINA BRETEANU
RENDEZŐ MUNKATÁRSA | ASISTENT REGIZOR: SEBESTYÉN HUNOR
ÜGYELŐ | REGIZOR TECHNIC: JOÓ EMILIA
SÚGÓ | SUFFLEUR: TENEA KATALIN

JÁTSSZÁK | CU: CSATLÓS LÓRÁNT, TÓTOS ADÁM, KARDOS M. RÓBERT,
KOVÁCS ENIKŐ, IFJ. KOVÁCS LEVENTE, TRABALKA CECILIA, BALOGH ATTILA,
SZOTYORI JÓZSEF, GAJAI ÁGNES, KOCSIS ANNA, KOCSIS GYULA,
SEBESTYÉN HUNOR, KISS CSABA, TASNADI-SÁHY NOEMI,
CZÉGENYI-GHENT FERENC PÉTER / BOROSS PÉTER

Bemutató dátuma | Data premierei: 7 octombrie 2022

PARTNER
DRINKS

A Sziliget Theatre is a theatre of the Municipality of Sighet, financed by the Council of the Municipality of Sighet.

Manager: Covikar Katalin
Artistic Director: Novák Eszter